

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE
„CAROL I”

Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Dr. Nicolae DOLGHIN

Dr. Petre DUȚU
Alexandra SARCINSCHI

RAPORTURILE DINTRE ARMATA ROMÂNIEI
ȘI SOCIETATEA CIVILĂ

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2005

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DOLGHIN, NICOLAE

Raporturile dintre armata României și societatea civilă / dr. Nicolae Dolghin, dr. Petre Duțu, Alexandra Sarcinschi. - București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005

Bibliogr.

ISBN 973-663-297-0

I. Duțu, Petre

II. Sarcinschi, Alexandra

355.45 (498)

Apariția acestei publicații s-a realizat ca urmare a grantului de cercetare nr. 1, cod CNCSIS 1179, cu titlul „*Raporturile dintre armată și societate în procesul integrării europene și euroatlantice a României*”, acordat de MEEdC prin CNCSIS.

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Universității Naționale de Apărare „Carol I”

- Lucrarea a fost discutată în ședința Consiliului Științific al CSSAS

ISBN 973-663-297-0

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Capitolul I. Armata în noul context democratic din societatea românească.....	9
1. <i>Trăsături definitorii ale armatei</i>	9
2. <i>Operaționalizarea armatei României</i>	11
3. <i>Analiza sociologică a instituției militare</i>	16
4. <i>Conducerea și controlul democratic și civil al armatei în societatea românească actuală.....</i>	22
Capitolul II. Societatea civilă în România post-comunistă	24
1. <i>Considerații privind conceptul de „societate civilă”</i>	24
2. <i>Constituirea societății civile în România postcomunistă.....</i>	27
3. <i>Locul și rolul societății civile în țara noastră.....</i>	31
4. <i>Structura societății civile</i>	35
Capitolul III. Raporturile armată – societate civilă.....	39
1. <i>Natura și conținutul raporturilor armată – societate civilă</i>	39
2. <i>Relațiile de influență dintre armată și unele organizații ale societății civile</i>	43
3. <i>Efectele psihosociale și sociale ale raporturilor armată-societate civilă.....</i>	50
Concluzii	60
Bibliografie selectivă	63

Cuvânt înainte

Cunoașterea stării actuale și a tendințelor de evoluție, atât ale raporturilor armată-societate civilă, cât și ale relațiilor dintre societatea civilă și armată, în noul context democratic din România, este o necesitate stringentă. Ea oferă factorilor de decizie politică și militară, clasei politice, tuturor celor interesați, suficiente date relevante privind natura relațiilor, dar și sugestii de optimizare a raporturilor între cele două entități, în ambele sensuri. În acest scop, rezultate pertinente oferă folosirea analizei funcționale de sistem, aceasta întrucât societatea umană este considerată un sistem social constituit dintr-un ansamblu de subsisteme, printre cele din urmă numărându-se armata, ca instituție a statului, și societatea civilă, ca ansamblu de structuri organizaționale instituționalizate nonguvernamentale.

Societatea umană constituie un mod organizat de existență în sfera fenomenelor vieții, ce presupune existența comunitară a unor indivizi articulați în ansambluri mai mult sau mai puțin persistente. Viața din cadrul societății prezintă caracteristica de sistem la toate nivelurile organizării sale: individ, familie, umanitate. Între aceste niveluri de organizare, denumite subsisteme, pot fi stabilite relații de sub - și supra-ordonare, de intercondiționare și interacțiune, de competiție sau de cooperare, de indiferență sau de respingere.

Armata și societatea civilă, prin modul lor de organizare, prin obiectivele urmărite, prin formele de activitate proprii reprezintă două subsisteme ale sistemului social. Ambele stabilesc raporturi atât cu sistemul global, cât și între ele. Ca subsistem social, armata este constituită din totalitatea subunităților, unităților, marilor unități, comandamentelor, care au ca misiune fundamentală, pe plan intern, apărarea suveranității, integrității teritoriale și a independenței naționale, iar pe plan extern, apărarea colectivă a partenerilor din Alianța

Nord-Atlantice a cărei membră este și România din 2004 și executarea unor misiuni militare și nonmilitare sub egida NATO și ONU. Ea este o formă de organizare socială ai cărei membri acționează pe baza corelației dintre normele instituționalizate și executarea rolurilor. Raporturile armatei cu societatea globală se desfășoară pe mai multe paliere și anume: *politic* (cine și la ce folosește armata, ce funcții are armata în stat); *tehnico-economic* (indică dependența armatei de resursele materiale și financiare oferite de către societate); *psihosocial* (ierarhie, conducere, comandă etc.); *militar propriu-zis* (lupta, tactica, strategia) și *social* (forma de organizare a armatei – armată de masă, armată mixtă sau armată de profesioniști - și resursele umane alocate). La toate palierele, raporturile societate – armată sunt de determinare. În sens invers, relațiile sunt de influențare, într-o măsură mai mare sau mai mică, a societății de către armată.

La rândul său, societatea civilă, ca subsistem social format din ansamblul structurilor organizatorice instituționalizate nonguvernamentale ce își propun ca scop apărarea și promovarea intereselor unei persoane, ale unei comunități umane și nu cucerirea puterii politice în stat, intră în raporturi de subordonare cu societatea globală. În țările democratice, existența și manifestarea activă a societății civile, prin acțiuni coerente și metode specifice, reprezintă un indicator esențial al stării de normalitate, al nivelului de democratizare al națiunii respective.

În mod obiectiv, armata intră într-o serie de raporturi cu societatea civilă. Aceste legături sunt determinate atât de starea actuală și tendințele de evoluție ale societății globale, cât și de caracteristicile, dimensiunile și evoluția specifice armatei și societății civile. Cert este faptul că raporturile armată-societate civilă sunt complexe, ca natură și forme de manifestare și într-o continuă dezvoltare cantitativă și calitativă. Ambele subsisteme tind să-și perfecționeze continuu raporturile dintre ele, atât ca

urmare a transformărilor radicale din societatea românească, cât și a înfăptuirii reformei în armată și a consolidării identității societății civile. În plus, condițiile create în armată și în majoritatea organizațiilor societății civile au condus și vor conduce, pe de o parte, la extinderea raporturilor dintre ele și, pe de altă parte, la transparență în ceea ce privește accesul societății civile la informațiile de interes public pe care instituția militară le deține. De asemenea, o serie de structuri ale societății civile, îndeosebi cele la a căror înființare au participat și cadre militare, acționează, cu consecvență și prin metode proprii și, împreună cu reprezentanți ai armatei, atât pentru atingerea unor obiective ale instituției militare, cât și ale României. De exemplu, unele dintre acestea își propun aprofundarea și diversificarea raporturilor statornicite cu armata. Acest lucru este posibil, acum, deoarece în instituția militară au fost create structuri speciale, care au ca obiect, printre altele, și dezvoltarea relațiilor cu societatea civilă. Totodată, armata și-a pregătit, din punct de vedere profesional, personal care să știe să comunice optim cu diferitele organizații ale societății civile interesate de armată, de viața și activitatea acesteia, ca instituție, dar și a personalului său, în calitatea sa de cetățean. Un alt element important, cu efecte benefice, pentru ambele componente ale relației, îl reprezintă „deschiderea” armatei către structuri ale societății civile care, prin acțiuni proprii, contribuie la menținerea unei imagini favorabile instituției militare, iar cele care au resursele necesare, pot și, bineînțeles vor face, totodată, lobby României în ceea ce privește facilitarea procesului de integrare propriu-zisă în structurile euro-atlantice și europene. În același timp, participarea unor structuri militare românești la diverse misiuni militare și nonmilitare în diferite zone ale lumii, în care sunt crize și/sau conflicte diverse, prezintă interes pentru unele organizații ale societății civile. De aici nevoia de conlucrare adecvată și flexibilă între reprezentanții instituției militare,

respectiv între cei de la relații publice și reprezentanții unor organizații ale societății civile interesate de unele aspecte ale îndeplinirii misiunilor încredințate militarilor români.

O societate civilă activă și, relativ, omniprezentă în viața fiecărei comunități, ca partener al instituțiilor statului în acțiunea de preservare și promovare a intereselor membrilor acestora, dar și a întregii țări constituie un indicator esențial al instaurării stării de normalitate și al ridicării gradului de democratizare în societatea românească. Este evident că, din multitudinea de organizații nonguvernamentale (de pildă, în 1998 erau înregistrate circa 33 de mii), nu toate sunt în aceeași măsură de active și nu toate sunt interesate de activitatea din armată, ci doar o parte. De asemenea, nici instituția militară nu își propune să stabilească relații cu toate organizațiile societății civile, ci doar cu acelea cu care poate să acționeze în vederea atingerii unor obiective proprii, dar de interes național. De altfel, practic, în armată, nu există nici timpul și nici forțele umane necesare realizării unui asemenea demers. De aceea, în cuprinsul prezentei lucrări se vor face referiri doar la raporturile armatei cu acele structuri ale societății civile cu care, în mod real, instituția militară relaționează atât la solicitarea celei din urmă, cât și a armatei. Se cuvine menționat și faptul că atenția autorilor s-a îndreptat, cu precădere, spre evidențierea principalelor raporturi dintre armată și unele organizații ale societății civile (unele ONG-uri, syndicate, biserică și mass-media), precum și a unor efecte psihosociale și sociale ale acestor relații. Aceasta pentru că, atât instituția militară, cât și societatea civilă sunt abia la început în ceea ce privește maniera în care ar trebui să relaționeze, să se cunoască cât mai bine, să comunice optim și sincer, să colaboreze cu onestitate și, de ce nu, să se influențeze reciproc în beneficiul lor și al întregii societăți românești.

Capitolul I. Armata în noul context democratic din societatea românească

1. Trăsături definitorii ale armatei

Armata, instituție cu rol primordial în însăși ființarea poporului român și în funcționarea normală a statului, a parcurs, după 1989, un vast proces de reformă. În tot acest timp, instituția militară s-a confruntat atât cu probleme interne (modernizarea tehnicii de luptă, restructurarea categoriilor de forțe, buget auster, reducerea efectivelor și a unor categorii de armament), cât și cu o gamă sporită de solicitări diverse din partea societății (apărarea unor obiective importante, intervenții în cazul unor calamități naturale, participarea la misiuni în afara țării, pregătirea în vederea integrării și, respectiv, eforturile stăruitoare de integrare în NATO).

Analiza modului în care armata a acționat, după 1989, evidențiază că acestea îi sunt proprii, următoarele trăsături: **a. factor de stabilitate în societate.** În timp ce alte instituții ale statului au cunoscut, în primii ani după Revoluție, mai mult sau mai puțin intens, convulsii și, într-o măsură mai mare sau mai mică, o alterare a exercitării competențelor în societate, atât ca urmare a dificultăților de adaptare la noile condiții social-politice, cât și sub presiunea străzii și a mass-media, armata s-a dovedit mult mai stabilă organizatoric și funcțional. Astfel, ea a fost în măsură să îndeplinească, în bune condiții, toate misiunile încredințate de către noile autorități statale. Aceasta a fost posibilă atât datorită naturii și conținutului activității militare, cât și faptului că instituția militară se prezintă ca un sistem relativ închis, capabil, pe de o parte, să se protejeze împotriva influențelor externe care îl împiedică să-și atingă scopurile planificate și, pe de altă parte, să-și promoveze consecvent normele și valorile proprii. În plus, rigorile ordinii și disciplinei militare au făcut ca armata să-și conserve modul de organizare,

sistemul ierarhic și specificul activității în condițiile în care societatea românească încă nu-și stabilise, cu claritate, încotro se îndreaptă. **b. flexibilitatea.** Armata, datorită valorilor și normelor pe care le promovează consecvent, nivelului specific de organizare și conducere, calității factorului uman de care dispune, s-a adaptat rapid și fără disfuncționalități, la noile condiții sociale, politice și economice din societate. Astfel, aceasta a trecut la înfăptuirea reformei, în mod planificat, sistematic, dar gradual, în așa fel încât, pe de o parte, să nu-i fie afectată capacitatea de luptă, și, pe de altă parte, să atenueze cât mai mult posibil o serie de efecte negative (disponibilizări de personal, dislocări de unități etc.). De asemenea, angajarea unor detașamente militare românești în executarea unor misiuni umanitare și de menținere a păcii se poate socoti tot o expresie a adaptabilității sporite a armatei la cerințele impuse de noul context intern și internațional; **c. sistem de referință** pentru celelalte instituții ale statului, pentru întreaga societate. Armata, prin stabilitatea și flexibilitatea manifestate, după 1990, prin capacitatea și disponibilitatea de a promova și apăra neabătut interesele fundamentale ale țării, prin modul în care înfăptuiește reforma în interiorul său, s-a dovedit un sistem de referință viabil pentru celelalte subsisteme sociale; **d. neutralitatea politică.** Instituția militară, prin natura și conținutul misiunilor constituționale, este și trebuie să rămână neutră politic. Aceasta, prin resursele umane și tehnica de luptă din dotare, prin organizarea riguroasă, disciplina specifică și conducerea fermă, constituie o forță în orice stat și societate. De aceea, această forță se cere folosită, întotdeauna, numai în slujba intereselor naționale și nu ale unui partid sau ale unei coaliții de partide, aflate sau nu la guvernare. Garanția servirii intereselor fundamentale ale țării o reprezintă neutralitatea politică a instituției militare; **e. gradul înalt de încredere din partea populației.** Sondajele de opinie efectuate, după 1990, de către institute de profil situează armata, ca instituție a statului, pe

unul din primele două locuri în topul încrederii populației. Această atitudine puternic pozitivă a populației față de armată, în esență, își are sursele în: tradițiile istorice; rolul hotărâtor jucat de armată în Revoluția din decembrie 1989, perceperea de către populație a armatei ca un garant al apărării intereselor naționale și al stabilității sociale într-o societate cu o dinamică specifică; imaginea pozitivă a armatei în rândul populației, comparativ cu alte instituții ale statului; **f. aspirația cvasiunanimă a personalului armatei ca România să devină membră a NATO.** Dorința militarilor ca armata română să adere la structurile euro-atlantice a fost deosebit de puternică și constantă. Motivația acestei opțiuni este diferită de la o categorie la alta de personal. La fel sunt și așteptările față de dobândirea de către țara noastră a calității de membru NATO.

Ansamblul trăsăturilor definitorii ale armatei române evidențiază o realitate de necontestat, și anume, că aceasta deține un statut înalt și joacă un rol important în societate. Statutul înalt reflectă poziția privilegiată pe care o are armata în societate, ca rezultat al manierei sale de a fi și de a acționa, întotdeauna, în consens cu interesele fundamentale ale țării. Rolul important al instituției militare derivă din felul în care aceasta a răspuns așteptărilor societății în exercitarea competențelor sale conferite prin Constituție.

2. Operaționalizarea armatei României

Armata României traversează, în prezent, un complex proces de restructurare/modernizare/transformare. Măsurile și acțiunile de operaționalizare implementate și cele care urmează să fie transpuse în fapt în perioada următoare au în vedere evoluțiile prezumtive ale mediului de securitate din spațiul de interes al României.

Operaționalizarea viitoarei structuri a armatei României, element esențial al reformei, a fost precedată de un proces de

clarificări conceptuale, de identificare a obiectivelor, misiunilor și cerințelor, în funcție de evoluțiile mediului strategic și, nu în ultimul rând, de o corelare cu resursele disponibile pentru securitatea națională. Există acum o viziune clară asupra scopului final al procesului de restructurare și modernizare. Această viziune mută accentul pus, până nu demult, de pe armata de apărare, specifică țărilor care nu sunt membre ale unei alianțe politico-militare, către constituirea unei armate de securitate și apărare, implicate direct, prin mijloacele sale specifice, în promovarea și susținerea stabilității și securității în Europa. Prin parcurgerea acestui proces, în care operaționalizarea este esențială, armata României va deveni o forță modernă și credibilă, dotată cu tehnică performantă și echipament modern, pregătită și antrenată potrivit standardelor NATO. Operaționalizarea armatei României are la bază documentele programatice din domeniu - *Strategia de Securitate Națională, Carta Albă a Securității și Apărării Naționale, Carta Albă a Guvernului, Legea privind apărarea națională, Legea privind planificarea apărării naționale și Legea privind organizarea Armatei României* – și derivă din *Strategia Militară a României, Viziunea strategică Armata României –2010, Planul național anual de pregătire pentru integrarea în NATO, Planul-cadru*, care prefigurează, în funcție de noul context geopolitic și geostrategic, realizarea Structurii de forțe în două faze; faza întâi (2000-2003) vizează restructurarea și operaționalizarea structurii de forțe la nivelul cerințelor minime, impuse de necesitatea asigurării unei capacități defensive credibile și a nivelului de interoperabilitate planificat și asumat de România prin programul PARP; faza a doua (2004-2007) se referă la modernizarea înzestrării și continuarea realizării capacității operaționale a structurilor armatei”¹.

¹ **România- NATO**, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, AISM, 2002, p.33.

În cadrul procesului de reformă și restructurare a Armatei României s-au întreprins următoarele: **1)** a fost continuat procesul de revizuire fundamentală a planurilor de apărare și s-a înaintat la Consiliul Suprem de Apărare a Țării „*Raportul privind desfășurarea procesului de reformă și restructurare a Armatei României în perioada 2004-2012*”. Viitoarea structură de forțe are un obiectiv-țintă pentru anul 2007 de maximum 75.000 de militari și 15.000 de civili și va fi complet profesionalizată, va dispune atât de echipamente și tehnică de luptă compatibile cu cele ale armatelor altor state membre NATO, cât și de o infrastructură strategică și o susținere logistică adecvate; **2)** la nivelul structurii centrale a Ministerului Apărării Naționale au fost luate măsuri de reorganizare pentru adaptarea la structurile similare din statele membre NATO. Astfel, la începutul anului 2004, au fost înființate Direcția Afaceri Strategice, în cadrul Departamentului pentru Integrare Euroatlantică și Politică de Apărare, la nivelul Departamentului pentru Relația cu Parlamentul, Armonizare Legislativă și Relații Publice a fost înființată Direcția Legislație și Asistență Juridică, iar la nivelul Statului Major General a fost înființată Direcția Doctrină și Instrucție (J7); **3)** a continuat pregătirea forțelor din pachetul pus la dispoziția NATO, acesta având ca principal obiectiv dezvoltarea graduală a sa, astfel încât contribuția noastră la NATO să ajungă la două brigăzi în 2007 și un cadru de divizie până în 2009, cu componente aeri și navale și de sprijin de luptă și logistic. Aceste forțe vor fi dislocabile și sustenabile în teatrul de operații prin capacități sau aranjamente proprii. Din acest pachet, vor face parte și forțele care vor fi puse la dispoziția NATO în cadrul Angajamentelor de la Praga privind Capabilitățile (PCC) și Forța de Răspuns a NATO (NRF). Astfel, România a transmis la NATO, pe data de 29 martie 2004, un pachet inițial de forțe în cadrul PCC. Contribuția națională cuprinde 16 elemente de ofertă în cadrul celor patru domenii operaționale ale PCC, din

care fac parte forțe și capabilități NBC, UAV, poliție militară, geniu, CIMIC și transport (C 130 și IAR 330). De asemenea, Armata României contribuie la Forța de Răspuns a NATO (NRF3 și NRF4) cu forțe și resurse din domeniile NBC, informații, război radioelectronic, avioane fără pilot și personal de analiză și comandă; **4)** în urma discuțiilor cu Comitetul NATO de Analiză a Apărării din aprilie 2004, pe marginea *Draft Force Propo*, România a acceptat implementarea integrală a unui număr de 45 de obiective ale forței, parțială a 28 de obiective ale forței, rămânând încă în discuție un număr de două obiective ale forței (din totalul de 75 propuse României de NATO); **5)** în prima jumătate a anului 2004, România a continuat participarea cu unități și subunități militare la operații în afara granițelor țării, marcând practic cea mai consistentă dislocare de forțe și mijloace în afara teritoriului României, din perioada de după 1989. În momentul de față, România participă cu peste 200 de militari la operațiile PfP conduse de NATO (SFOR, KFOR), cu 497 de militari în cadrul campaniei internaționale împotriva terorismului (ISAF și *Enduring Freedom/Afghanistan*), cu 730 de militari în cadrul Forței Internaționale din Irak și cu 47 de observatori militari și ofițeri de legătură, în cadrul misiunilor ONU sau OSCE; **6)** în luna martie 2004 a fost comunicată UE o nouă ofertă de forțe puse la dispoziție pentru componenta de apărare a UE, rezultată prin armonizarea cu angajamentele asumate în calitate de stat membru NATO. În spiritul angajamentului vizând participarea la dezvoltarea componentei de securitate și apărare la nivelul UE, a fost elaborată oferta de participare a României la noua misiune a UE post-SFOR în Bosnia-Herțegovina (*ALTHEA*), aceasta urmând să facă obiectul negocierilor cu Uniunea Europeană; **7)** Ministerul Apărării Naționale a acordat atenție permanentă menținerii nivelului de pregătire a unităților nominalizate pentru a participa în cadrul formațiunilor multinaționale la care este parte: *SEEBRIG, Batalionul Mixt*

Româno-Ungar de Menținere a Păcii, SHIRBRIG, BLACKSEAFOR, Batalionul Multinațional de Geniu - TISA, CENCOOP.

În primele șase luni ale anului 2004, activitatea legislativă a Ministerului Apărării Naționale s-a concretizat în 16 proiecte de legi, cinci proiecte de ordonanțe ale Guvernului, patru proiecte de ordonanțe de urgență ale Guvernului și 157 de proiecte de hotărâri ale Guvernului. Dintre acestea, sunt de menționat: *Legea nr. 22/2004 pentru aderarea României la Tratatul Atlanticului de Nord și Legea nr. 42/2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român* și, subsecvent acesteia, Hotărârea Guvernului nr. 1086/2004 pentru stabilirea sporurilor specifice și a drepturilor de diurnă, cazare și hrană cuvenite personalului participant la misiuni în afara teritoriului statului român.

În perioada următoare, obiectivul fundamental al Ministerului Apărării Naționale îl constituie îndeplinirea angajamentelor asumate de România din perspectiva noii calități de stat membru cu drepturi și obligații depline al Alianței Nord-Atlantice. Aceasta presupune concentrarea eforturilor și resurselor pentru dezvoltarea nivelului de operaționalizare a forțelor și capabilităților, în vederea participării la îndeplinirea întregii game de misiuni ale NATO. În același timp, va fi asigurată continuitatea procesului de reformă și restructurare a Armatei României, precum și modernizarea tehnicii/echipamentelor militare, în scopul realizării unei structuri de forțe performante, eficiente, flexibile și interoperabile cu armatele statelor aliate.

Obiectivele prioritare ale operaționalizării sunt elemente de bază ce conțin finalitățile generale ale ansamblului de măsuri și acțiuni ce s-au derulat și se vor desfășura sistematic, până la încheierea actualului proces de modernizare a armatei țării noastre. Acest proces va permite României să-și consolideze poziția de generator de securitate regională și să evite condiția

de consumator al acesteia. În același timp, se impune eficientizarea eforturilor armatei, în așa fel încât să se asigure capacitatea de conducere a comandamentelor și cea de luptă și acțiune a trupelor, necesare pentru descurajarea agresiunii, apărarea credibilă a țării, pentru participarea la prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și apărarea colectivă în plan regional, precum și pentru soluționarea unor urgențe civile. Realizarea acestui obiectiv derivă din implementarea Forței obiectiv- 2007, revizuită fundamental.

3. Analiza sociologică a instituției militare

Constituția țării noastre consideră că misiunea esențială a armatei – ca instituție a statului – este garantarea suveranității, a independenței și unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale². Însă armata nu se limitează doar la îndeplinirea acestui rol, ci are sarcini mult mai numeroase și mai complexe, mai ales acum (anul 2005), când statutul de stat membru al Alianței Nord-Atlantice obligă la asumarea unei game sporite de responsabilități, îndeosebi pe plan extern.

Din punct de vedere sociologic, armata reprezintă o formă de organizare socială ai cărei membri acționează pe baza corelației dintre normele instituționalizate și execuția rolurilor³. Deși armata este o componentă a societății de care este legată funcțional, este un subsistem al sistemului social global. Totuși, diferă structural de societate:

² **Constituția României**, București, Monitorul Oficial, 2003, p.66.

³ Lt.col.conf.univ. Dumitru IACOB, col. lector univ. Valentin STANCU, **Relații publice. Tema: Relațiile armatei cu societatea**, București, AISM, 1997, p.17.

Societate	Armată
Existența ipotetică, abstractă, integrată doar pe baza unor instrumente birocratice și observabilă statistic	Organizare concretă, înalt grad de instituționalizare.
Un tot în aparență nestructurat, un conglomerat de instituții care, în mare parte, se întrepătrund și de grupuri organizate sau nu formal.	Instituție înființată pe baza legilor. Este un sistem de roluri interdependente ai cărui reprezentanți au un comportament orientat prin obligații severe. Structurare evidentă pe verticală.
Nu poate fi vorba de selecționarea membrilor societății (în mod forțat, se poate vorbi despre marginalizarea socială, dar aceasta nu înseamnă că indivizii respectivi sunt excluși din societate, ci doar introduși într-o categorie specială).	
Raporturile dintre <i>Armată și societate</i> se constituie ca raporturi de la <i>parte la întreg</i> , de la subsistem la sistem.	

Tabelul nr.1. Raporturile armată-societate

Cadrele militare beneficiază de un statut aparte în societatea românească, definit prin: valori profesionale, etico-morale, drepturi și interdicții legale etc.; statutul lor se fixează prin lege de către instituțiile și organismele de decizie politică (*Legea nr. 80/11 iulie 1995, Ghidul Carierei Militare/2001*).

Drepturile și îndatoririle cadrelor militare sunt reglementate de ***Constituția României***, legile țării și ***Statut***. ***Îndatoririle principale*** sunt: ***să fie loiale și devotate statului și***

Forțelor Armate, să lupte pentru apărarea României, la nevoie cu sacrificiul vieții, să respecte și să apere valorile democrației constituționale. O importanță deosebită se acordă jurământului militar, regulamentelor și executării ordinelor comandanților și șefilor, cu excepția celor contrare obiceiurilor războiului, convențiilor internaționale și legilor în vigoare. Cadrele militare au obligația de a respecta un *cod al onoarei și demnității*, precum și *secretul militar, de stat și de serviciu*.

Interzicerile și constrângerile specifice militarilor sunt: apartenența la partide, formațiuni și organizații politice și sindicale, desfășurarea de activități de propagandă politică, exprimarea în public a unor opinii contrare României și Forțelor Armate, desfășurarea de activități comerciale, altele decât cele admise prin reglementările Ministerului Apărării Naționale etc. Militarii în activitate au dreptul de a vota, dar nu și pot depune nici un fel de candidatură pentru ocuparea unei funcții în instituțiile și organele de conducere reprezentativă.

Accesul la cariera militară este liber pentru orice cetățean al României, cariera în sine fiind reglementată printr-un Ghid al Carierei Militare. În raporturile cu Justiția, cadrele militare nu se bucură de nici un fel de privilegiu. În interiorul corpurilor militare se aplică sancțiuni, în exclusivitate pentru abateri de la disciplina militară, neîndeplinirea îndatoririlor, încălcarea normelor de conduită militară și a regulilor de conviețuire socială.

În sistemul societății românești, cadrele militare, constituite în „corpuri profesionale” puternic individualizate, au obligația de a respecta regulile „jocului politic” democratic; corpurile militare încadrează instituțiile de apărare, siguranță națională și ordine publică ale statului, toate puse în subordinea puterii politice democratice. Accesul militarilor activi la viața politică și la activitățile comerciale este coerent reglementat, în ideea preîntâmpinării oricărei tentative de deturnare a Forțelor Armate de la responsabilitățile lor principale. Implicarea

curentă a armatei în viața politică sau „în politica de partid” este absolut interzisă în democrațiile moderne.

Analizând *rolul armatei în sistemul societal*, putem desprinde câteva aspecte particulare. Unul dintre primele aspecte ale analizei armatei ca instituție socială, în directă legătură cu societatea civilă, se referă la corelația dintre armată și populație prin prisma determinărilor socio-demografice. Aici este avut în vedere faptul că raportul dintre armată și populație este, de fapt, raportul dintre parte și întreg, armata reprezentând acea parte a populației special pregătită pentru apărarea țării. Studiile de specialitate⁴ au stabilit existența unor factori ce determină organizarea armatei în funcție de contextul social și demografic: caracterul determinant al populației în raport cu armata: structura demografică a populației și a armatei; rata sporului natural al populației; numărul populației active apte să participe la acțiunile de luptă; caracteristicile psihologice ale populației (hotărâre, fermitate, spirit de sacrificiu); potențialul economic, tehnic și științific al țării respective; sistemul de organizare, mobilizare și pregătire militară a populației; atitudinea populației față de scopurile războiului.

În acest context, este evident faptul că armata are doar o autonomie relativă, neavând capacitatea de a subzista și acționa, în anumite limite, în afara raporturilor nemijlocite cu populația. În celălalt sens al relaționării, trebuie luată în considerare influența activă exercitată de armată asupra populației în forma socializării. **Socializarea** reprezintă acel proces psihosocial de transmitere-asimilare a atitudinilor, valorilor, concepțiilor sau modelelor de comportament specifice unui grup sau unei comunități, în vederea formării, adaptării și integrării sociale a unei persoane.⁵ Acest aspect are în vedere

⁴ STOIAN Tudor, (coord.), **Interacțiunea dintre armată și societate**, București, Editura Militară, 1985, p.80.

⁵ ZAMFIR, Cătălin și VLĂSCLEANU, Lazăr, **Dicționar de sociologie**, București, Editura Babel, 1998, p.754.

nu numai relația dintre armată și populație, ci și pe aceea dintre **armată și cultură**. În consecință, socializarea indivizilor, atât a celor implicați direct în funcționarea instituției militare, cât și a cetățenilor, condiționează puternic organizația militară din două puncte de vedere: al mărimii și structurii grupului militar și al valorilor, normelor, atitudinilor care caracterizează modelul militar.

Socializarea militară este specifică procesului de socializare secundară și poate fi definită ca ansamblu de procese de însușire și internaționalizare a normelor și valorilor militare, de învățare a comportamentului specific ostășesc, procese ce pot fi organizate sau spontane, conștiente sau inconștiente.⁶

Având în vedere toate aceste aspecte, dintre factorii ce influențează socializarea indivizilor umani în armată se disting următorii: imaginea armatei în societate. Pentru ca armata, ca factor instituțional, să aibă o mai mare importanță în procesul de socializare, este necesar ca imaginea asupra ei să fie cea reală, să influențeze formarea individului prin aspectele sale pozitive, nu prin cele care nu îi sunt caracteristice, însă sunt aduse în prim-plan de mass-media. Rolul socializării militare nu este numai de a pregăti oamenii pentru profesiunea ce o implică, ci și pentru viața socială; cunoașterea nivelului de maturizare psihosocială ce este, în același timp, și rezultat al procesului de socializare în ansamblu și condiție fundamentală a socializării secundare; cunoașterea reală a nivelului de cunoștințe și de dezvoltare a structurilor de gândire a indivizilor din armată, aspect ce influențează materializarea socializării militare în comportamente dezirabile pentru instituția militară și pentru societatea civilă.

⁶ ILIESCU Gheorghe, *Aspecte teoretico-metodologice privind conexiunile dintre socializare și integrarea oamenilor în domeniul militar*, în **Buletin informativ: Sesiunea de comunicări științifice a AISM**, 2000, pp.55-65.

Alte aspecte ale relației *armată-cultură* vizează participarea subiecților militari la îmbogățirea patrimoniului militar, dar și integrarea valorilor materiale și spirituale ale societății în structura armatei care, astfel, se redimensionează, modificându-și sau diversificându-și funcțiile. Influența culturii asupra armatei se realizează și în plan general, adică la nivel de subsistem militar și în plan particular (creațiile culturale și științifice proprii armatei).

Următoarele două tipuri de relații stabilite între armată și societate (raportul armată-economie națională și raportul armată-politică) sunt mediate pregnant de către stat, iar societatea civilă este delimitată, prin definiție, de această entitate, motiv pentru care nu vom insista prea mult asupra lor. Totuși, este necesară, măcar, o sumară prezentare care să ajute la înțelegerea rolului instituției militare în viața socială.

Raporturile de natură economică stabilite între armată și societate sunt mediate politic, în sensul stabilirii proporțiilor și finalităților în ceea ce privește rolul și funcțiile interne și externe ale armatei, condițiile și misiunile în care va fi folosită violența organizată, respectiv în care vor fi folosite forțele armate, dotarea tehnică armatei – statul trebuie să întreprindă acțiuni sistematice în domeniul economic pentru a stabili noi direcții și priorități în dezvoltarea, concentrarea și specializarea producției naționale de apărare: principiile, normele și regulile pentru folosirea potențialului economic național în vederea pregătirii și desfășurării războiului. În acest context, economia națională se constituie ca un cadru obiectiv al raporturilor materiale dintre armată și societate.

În ceea ce privește **relația dintre armată și politică**, aceasta se desfășoară și ea în ambele sensuri: clasa politică deține monopolul asupra anumitor decizii ce privesc instituția militară, în timp ce armata influențează și ea direct sau mediat aceeași clasă politică. Domeniile în care clasa politică ia decizii referitoare la activitatea armatei includ organizarea, structura,

rolul și funcțiile armatei; principiile și normele instituite de stat prin legi juridice și regulamente militare, pe baza cărora este organizată și se desfășoară activitatea de selecție, educare și folosire efectivă a armatei în timp de pace și de război; relațiile dintre armată și celelalte instituții guvernamentale ale societății, precum și cu cele nonguvernamentale; modalitățile, scopul și finalitatea participării armatei la viața socio-politică a țării.

Celălalt aspect al binomului relațional vizează influența armatei asupra clasei politice. Influența exercitată în acest caz este directă sau mediată și se referă la: modul de folosire a resurselor financiare, economice, științifice și umane ale statului; sistemul de guvernare, elaborare și realizare a politicii de securitate și apărare a statului; modalitățile de acțiune în urgențe civile și militare, de rezolvare a conflictelor din interiorul unui stat, dintre state sau grupări de state. În general, armata furnizează clasei politice consiliere militară, argumente militare pentru elaborarea unei politici de securitate și apărare națională coerentă și eficientă, suport și structuri de susținere militară a interesului național.

4. Conducerea și controlul democratic și civil al armatei în societatea românească actuală

Armata este condusă și controlată, prin mijloace democratice, de structurile politice ale statului de drept. Constituția stabilește că România este un stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil, stat de drept democratic și social, iar forma de guvernământ a statului este republica.

Statul are ca fundament unitatea poporului român. Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și discriminări, funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, fiindu-le în egală măsură accesibile. Cetățenii au dreptul de a alege și a fi aleși în instituțiile de conducere reprezentativă a statului, precum și obligația și dreptul să apere

România (art.55/1)⁷. „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării” (art.58/2). Constituția stabilește faptul că „Armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale” (art.118/1). În același timp, Consiliul Suprem de Apărare a Țării este îndrituit să organizeze și să coordoneze unitar „activitățile care privesc apărarea țării și siguranța națională” (art.119).

În Strategia de Securitate Națională a României, scopul acțiunii statului în sfera dezvoltării naționale rezidă în „edificarea unei României stabile, prospere și democratice, capabilă să participe eficient la dinamica vieții internaționale”. Interesele fundamentale vizate sunt: menținerea integrității, unității, suveranității și asigurarea bunăstării și securității cetățenilor României; afirmarea identității naționale și promovarea acesteia ca parte a comunității de valori democratice; protecția mediului înconjurător⁸.

Strategia Militară a României precizează: „Obiectivul fundamental al apărării naționale a României îl constituie realizarea capacității militare necesare și adecvate pentru apărarea suveranității și independenței naționale, a integrității și unității teritoriale, a democrației constituționale și a statului de drept”.

Ca obiective militare, de interes național, se detașează: prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor care ar putea afecta direct securitatea României; sprijinirea autorităților crizelor care ar putea afecta direct securitatea României; sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile și prin acțiuni cu caracter umanitar; prevenirea, descurajarea și zădărnicierea unei eventuale agresiuni armate împotriva

⁷ Constituția României, București, Monitorul Oficial, 2003, p.32.

⁸ Strategia de Securitate Națională a României, București, 2001, pp.8-9.

României; sporirea contribuției la stabilitatea regională; integrarea graduală în structurile militare ale NATO.

Mai multe legi reglementează relațiile militare externe și angajamentele de securitate internațională asumate de România (ratificarea Tratatului cu privire la forțele armate convenționale în Europa, din 19 noiembrie 1990, ratificarea unor acorduri referitoare la relațiile militare cu alte state, inclusiv Acordul de Parteneriat pentru Pace din 19 iunie 1995 etc.). Participarea României la misiuni internaționale, este validată, la rândul său, prin **legi**.

Așadar, societatea românească își construiește și controlează forțele armate, în primul rând, prin intermediul **instituțiilor politice** specifice: Parlamentul, Președintele Statului și Guvernul României. Acesta este un control democratic absolut necesar și benefic, reglementat prin lege și exercitat ca atare.

Capitolul II. Societatea civilă în România post-comunistă

1. Considerații privind conceptul de „societate civilă”

Conceptul de societate civilă este unul deosebit de controversat, neexistând o definiție unanimă și nici un acord stabilit vis-à-vis de el. Definițiile sunt specifice fiecărei surse în parte și, de aceea, este necesară desprinderea caracteristicilor esențiale ale acestui concept. Cei mai mulți îl folosesc referindu-se, în mod eronat, la noțiunea de civil (ca opusă celei de militar) sau restrictiv, numai la organizațiile ne guvernamentale.

„Definiția cea mai simplă, direct și intuitiv evidentă, dar și cu cea mai mare valoare este că societatea civilă reprezintă acel ansamblu de instituții nonguvernamentale diverse, suficient de puternice pentru a contrabalansa statul și care, fără a-l împiedica să-și îndeplinească rolul de menținere

*a păcii și de a judeca imparțial cu privire la interesele majore, este totuși capabil să-l împiedice să domine și să atomizeze restul societății*⁹.

Totodată, prin societate civilă „... Se înțelege o ordine socială și economică care se transformă potrivit propriilor reguli, independent de cerințele etice ale asociațiilor legaliste sau politice. Termenul se referă la aspectele nonpolitice ale ordinii sociale contemporane, a căror importanță a crescut atât de mult încât se discută dacă există un acord între societatea civilă și stat. În societățile pluraliste, societatea civilă a obținut un loc important, constituind una din formele cele mai importante de apărare a indivizilor și grupurilor umane în fața expansiunii statale și furnizând mijloacele de influențare a deciziilor politice”¹⁰.

*Societatea civilă reprezintă tot ceea ce, în sânul națiunii, dar în afara administrației și a puterii politice, contribuie la funcționarea globală a societății, de la întreprinderi mari sau mici, până la cea mai mică asociație ce adună la o activitate comună persoane având aceleași gusturi sau dorințe.*¹¹

Diversitatea de opinii privind conceptul de „societate civilă” se datorează faptului că acest termen poartă amprenta unei moșteniri istorice particulare, încărcate de imprecizie și contradicții. Aceasta, cel puțin, din următoarele motive: 1. *dubla și succesiva întrebuițare a termenului societate civilă* pentru a denumi realități distincte. Inițial, societatea civilă desemna o societate organizată ca stat, adică statul. Pentru ca, ulterior, și în prezent, să se denumească o sferă a vieții sociale, coexistentă statului, dar autonomă și aflată într-un echilibru cu acesta; 2. *asupra originilor sau condițiilor istorice ale*

⁹ GELLNER, Ernest, **Condițiile libertății. Societatea civilă și rivalii săi**, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 20.

¹⁰ Zamfir, Cătălin și Vlăsceanu, Lazăr, **op. cit.**, p.50.

¹¹ *La societe civile: C'est quoi?*, <http://www.Globidar.org/globe/solidaire.htm>

constituirii primelor societăți civile planează încă incertitudini, persistă controverse. Astfel, unii autori socotesc că „noțiunea și termenul de societate civilă își au originea în Scoția secolului al XVIII-lea, apărând în mediul unor comunități religioase protestante”¹². Alții apreciază că „pentru prima oară noțiunea de societate civilă a apărut în limba franceză – este vorba despre apariția termenului, în 1546, - în traducerea, din latină, intitulată *Somme de theologie*, opera lui Philippe Malanchthon¹³; 3. *absența unor criterii riguroase* de definire a noțiunii de societate civilă cu care să se poată opera în circumstanțele cele mai diferite.

În concluzie, societatea civilă este simultan: a) *un domeniu al vieții sociale*, reglementat de o anumită ordine legală, dar autonomă în raport cu statul, în care se manifestă spontan inițiativa voluntară a indivizilor și grupărilor umane în vederea satisfacerii intereselor, aspirațiilor private și de grup; b) *diversitatea formelor de organizare*¹⁴ (fundații, asociații, federații etc.) prin care se exprimă public și se încearcă promovarea acestor interese, de la cele economice, culturale, educative, profesionale, până la cele civice și politice. Aceste forme de organizare alcătuiesc o pluralitate de centre de interese și de putere în cadrul societății și acționează în funcție de natura scopurilor propuse, în alianță sau în opoziție unele cu altele sau cu puterea de stat instituită.

Prin urmare, se poate afirma că societatea civilă apare ca un proces major al modernității și, totodată, un produs al modernizării¹⁵.

¹² BALOTĂ, Nicolae, Societatea civilă, în ziarul *Cotidianul* din 18.02.2002.

¹³ COLAS, Dominique, **Genealogia fanatismului și a societății civile**, București, Editura Nemira, 1998, p.13.

¹⁴ CIOABĂ, Aristide, PĂVĂLAN, Lorena, POGĂCEANU, Rozmari, **Societatea civilă și drepturile omului**, București, Editura Institutului de Teorie Socială, 1997, p. 60.

¹⁵ Ibidem, p.64.

2. *Constituirea societății civile în România postcomunistă*

La noi, majoritatea oamenilor au auzit expresia „*societate civilă*” în primăvara anului 1990, de la unii lideri de opinie, intelectuali a căror imagine contrasta puternic cu activismul și fermitatea revoluționarilor „*calificați la locul de muncă*” (adică, în mișcările de stradă). Cu toate acestea, conceptul de „*societate civilă*” este unul dintre cele mai uzitate în limbajul post-decembrist, el dobândind accepțiuni diferite, în funcție de interesele care erau în joc. Din păcate, în România, societatea civilă nu a apărut organic și nu s-a conturat firesc. Aceasta din mai multe motive. Mai întâi, un motiv îl reprezintă moștenirea, în acest domeniu, care, de la regimul comunist, nu a permis existența și activitatea societății civile, care era percepută de către guvernanți atât ca o sursă de disfuncționalități, cât și ca o expresie a decadentei capitaliste. De aceea, partidul-stat a instituit un permanent și minuțios control politic asupra oricărei organizații nonpolitice, fie că era asociație (de locatari, sportivă), sindicat, fundație sau uniune (a scriitorilor, a artiștilor plastici etc.). Apoi, alt impediment îl constituie percepția societății civile de către majoritatea populației ca ceva străin, venit din afara țării, care, dacă nu este dușmănos, este cel puțin dubios sau manipulator. Prin urmare, acest „ceva” se cerea privit cu circumspecție. Este posibil ca această atitudine a majorității populației să-și aibă temeiul în faptul că primele manifestări ale societății civile au fost cele de contestare, atât a guvernanților instalați după decembrie 1989, cât și a măsurilor economice, politice, sociale, financiare pe care aceștia le-au adoptat. În mentalitatea unor segmente importante ale populației o asemenea atitudine era considerată, atunci, ca o manifestare îndreptată împotriva statului, ca purtător și apărător al intereselor naționale, ceea ce contravenea educației primite de către aceștia în familie, în școală, în organizația de partid sau de tineret. De aceea, acest „ceva” se

cere respins din start. Un alt obstacol este faptul că s-a generalizat în rândurile populației o „*imagine feministă*” a societății civile, datorată reprezentanților acesteia din urmă care nu au fost suficient de convingătoare în tot ceea ce au întreprins pentru binele general. Atitudinea și, mai ales, comportamentul lor au fost percepute ca lipsite de un fundament real și, totodată, ca modalități de satisfacere a unor interese personale și de grup. În plus, procesul formării societății civile a demarat și continuat într-o modalitate opusă celei parcurse în țările cu tradiție democratică. Astfel, în aceste țări, mai întâi, a apărut, s-a dezvoltat și consolidat societatea civilă și, apoi, din aceasta s-au format partidele politice. De pildă, sindicatele au condus la apariția și afirmarea partidelor social-democrate, iar asociațiile de pe lângă biserici au făcut posibilă apariția unor partide creștin-democrate. În România, formarea societății civile a avut un curs diferit de cele din țările democratice. Aceasta pentru că intenția clasei politice a fost aceea de a „crea” foarte rapid o societate civilă, mulată și aservită intereselor lor, fiind o posibilă explicație a lipsei de combativitate și de consistență a marii majorități a acțiunilor întreprinse de structuri ale societății civile - asociații, fundații, federații, ligi. De asemenea, implicarea cetățenilor în activitatea civică este relativ redusă cantitativ și calitativ. Așa se explică și faptul că, potrivit anchetei sociologice efectuate, în 1998, la cererea Fundației pentru Dezvoltarea Societății Civile în România, motivul pentru care românii se înscriu într-o organizație nonguvernamentală (ONG) îl constituie obținerea unor ajutoare (22% din totalul celor chestionați) și abia după aceea vine preocuparea pentru apărarea intereselor de grup (14%). Totodată, ancheta a evidențiat că 71% din cei intervievați nu doresc să se înscrie într-o ONG din următoarele motive: lipsa de interes (25%); lipsa de timp (23%); lipsa unei

propuneri în acest sens (16%); lipsa de încredere în ONG (7%).¹⁶

Un alt factor care a marcat negativ evoluția societății civile îl reprezintă participarea Alianței Civice la guvernare timp de un an și jumătate. Pentru o mare parte a populației, Alianța Civică echivala, în perioada 1991-1998, cu societatea civilă. Ori, înregimentarea sa politică, inclusiv prin transformarea în partid politic, i-a afectat pe mulți, care au văzut în aceasta o totală subordonare a societății civile față de societatea politică. În același timp, cei aflați la guvernare și-au creat „propria” societate civilă. De aici, o aprigă competiție pentru legitimarea structurilor societății civile aparținând atât celor aflați la putere, cât și celor din opoziție. Frecvent, în campania electorală, de pildă, organizații ale societății civile, prin atitudinea adoptată și acțiunile întreprinse, se situează fie pe poziția partidelor din opoziție, fie de partea celor aflate la putere în stat. În acest mod, practic, ele își depășesc rolul de drept ce le revine în societate, ceea ce le poate dăuna grav imaginii. În plus, acest comportament a limitat foarte mult sfera societății civile, care pare să fie un apendice al politicului. Pe de altă parte, segmente importante ale ei – *sindicatelor, bisericilor sau asociațiilor de caritate* – au rămas în afara dezbaterii publice, ceea ce, într-un fel, le-a exclus de la o implicare directă, activă și consistentă în rezolvarea unor probleme de interes general pentru societatea românească aflată într-un cuprinzător proces de reconstrucție, sub toate aspectele. Nu este mai puțin adevărat că sindicatelor, bisericilor sau asociațiilor de caritate au organizat și desfășurat, în tot acest timp, o serie de acțiuni și activități, strict, în folosul propriilor membri.

Modernizarea economică și politică este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru afirmarea societății civile.

¹⁶ Cf. DOBRESCU, M. Emilian, **Românografia**, București, Editura Compania, 2000, p.13.

Starea și forța de manifestare ale societății civile depind de progresul cristalizării unor factori culturali și psihosociali între care autonomia individului și deci, individualizarea raporturilor dintre oameni, emanciparea de cadrul comunitar, de credințele tradiționale pe care se fondează autoritatea acestuia și formarea loialității tuturor membrilor unei societăți care se constituie ca stat. În plus, societatea civilă, ca entitate activă și autonomă, există doar în măsura în care dimensiunea sa obiectivă (prezența unui spațiu al intereselor umane particulare) se întregește cu cea subiectivă, adică cu conștiința organizării diverselor structuri de interese, cu posibilități de acțiune în plan social-politic, economic, educativ, cultural și umanitar.

Un indicator clar al constituirii societății civile rezidă în structurarea indivizilor în funcție de interese ce transcend apartenența naturală la grupuri de rudenie, vârstă, generații, religie, etnie, pentru a da naștere asociațiilor cu caracter voluntar. În România, încă, se învață normele și regulile care generează asemenea atitudini și comportamente, care pun accentul pe constituirea de grupuri pe criterii, altele decât cele tradiționale. Interesul începe să primeze și la noi, în constituirea unor grupuri umane. Astfel, s-au fondat și, fără îndoială, se vor mai înființa diverse grupuri de presiune, altele care vor face lobby, atât în interes personal și național, cât și mondial. De fapt, în ultima vreme se vorbește insistent de constituirea unei societăți civile mondiale¹⁷, care ar reuni în rândurile sale diferitele organizații ale societății civile naționale, ale căror obiective statutare sunt comune cu ale altor structuri similare din alte țări și care se solidarizează în vederea atingerii scopurilor comune propuse.

¹⁷ Miguel Dary de OLIVEIRA, Rajesh TANDON, L'apparition de la société mondiale, Revue électronique de l'USIA, vol.I, nr.8, juillet, 1996.

3. *Locul și rolul societății civile în țara noastră*

Societatea civilă este acea entitate eterogenă care activează în spațiul neocupat dintre stat (cu toate instituțiile sale politice și administrative) și piață (zona care are drept element esențial profitul). În această zonă, dezinteresată politic (societatea civilă, prin definiție, nu are ca scop cucerirea puterii politice, la nivel local sau central) și financiar, ar trebui să se întrevadă valorile și principiile care ghidează o societate. Aceasta este zona de mijloc a societății, care formează, indirect, reperele și controlează cel puțin (moral și valoric) funcționarea corectă a instituțiilor social-politice. În țările cu tradiție democratică, societatea civilă reprezintă un element de echilibru. Motivația principală a inițiativelor civice o reprezintă implicarea în viața social-politică a comunității locale, a țării și nu numai contestarea celor aflați la guvernare. De fapt, în aceste țări societatea civilă preia din obligațiile statului fixându-și obiective proprii. Libera asociație înlocuiește tot mai mult statul coercitiv, dar nu opunându-se acestuia, ci în colaborare cu el. Astfel, în SUA, mai multe comunități religioase dirijează o serie de societăți de asistență socială care își au propriile spitale, creșe, servicii de consiliere familială etc.

La noi, însă, implicarea cetățenilor în viața social-politică a comunității locale și a țării este redusă. Se pare că încă predomină concepția potrivit căreia statul este obligat să facă totul pentru binele membrilor săi. În plus, se pare că este nevoie de ceva timp pentru ca toți cetățenii să învețe și să-și însușească normele și regulile specifice unui comportament social activ și responsabil. În realitate, principala funcție a societății civile este să asigure „baza” pentru eliminarea puterii absolute a statului și pentru controlul instituțiilor sale. Aceasta deoarece statul, pe măsură ce puterea sa crește, devine o sursă

de amenințare pentru securitatea individuală¹⁸. Aceste amenințări provin din: a) *obligațiile și legislația internă* care, teoretic, îi privesc pe toți cetățenii; b) *acțiunea administrativă și politică* a statului împotriva indivizilor și grupurilor, în sensul că impune respectarea, de către toți cetățenii, a legilor emise, în orice condiții de timp și de loc; c) „*luptele*” pentru *controlul mașinării politice* a statului. Aici este vorba de respectarea regulilor jocului politic, de accedere și conservare a puterii în stat; d) *politica externă de stat*. Această funcție are două dimensiuni: 1. *să supravegheze* exercitarea puterii în statele democratice; 2. *să contribuie* la democratizarea statelor autoritariste. În acest scop, societatea civilă își creează structurile proprii prin care controlează eventualele abuzuri și încălcări de legi ce pot fi comise de către guvernanți, pe de o parte, și prin oferte de alternative, altele decât partidele, pentru reprezentarea intereselor lor, pe de altă parte. Acest rol al societății civile este, totodată, important pentru grupurile excluse în mod tradițional – precum femeile și minoritățile etnice și rasiale – cărora le permite participarea la viața publică.

O altă funcție a societății civile este aceea de a reforma clasa politică socotită coruptă, mai ales în acele societăți în care democrația nu este consolidată. De exemplu, în Coreea de Sud, aproape 1000 de formațiuni civice au inițiat o amplă campanie în anul electoral 2000 cu scopul de a limita numărul politicienilor controversați ce candidează pentru un nou mandat. În mare parte, această inițiativă a avut succes. Nu același lucru se poate spune despre campaniile inițiate în țara noastră de formațiunile civice. Astfel, Asociația Pro Democrația a încercat să promoveze un Cod Electoral menit a împrăști și așeza viața politică românească pe principii socotite corecte de către cei ce au propus respectivul cod¹⁹. Din

¹⁸ BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Chișinău, Editura Cartier, 2000, p.54.

¹⁹ Vezi ziarul *Cotidianul* din 01.03.2002, p.9.

păcate, inițiativa nu s-a bucurat de atenție nici din partea politicianilor și a partidelor politice și nici din partea celor neangajați politic. În anul electoral 2004, organizații ale societății civile din România au inițiat acțiunea „Coaliția pentru un Parlament Curat”, care avea ca obiectiv eliminarea de pe listele de partid, pentru alegeri, a persoanelor care nu îndeplineau condițiile morale, și nu numai, de a deveni senatori și deputați. Nici această inițiativă nu a avut efectul scontat. Practic, nici un partid nu a ținut seama de lista publicată de societatea civilă. Această atitudine indică atât lipsa de eficiență a organizațiilor civice din țară, cât și modesta lor capacitate de a mobiliza opinia publică sau de a influența instituțiile statului și clasa politică. Și în acest context se cuvine menționată nevoia de a ne însuși normele și regulile ce definesc atitudinea și comportamentul civic proprii societăților umane cu tradiții democratice îndelungate. Cu alte cuvinte, se impune ca fiecare dintre noi să ne intrăm, cu responsabilitate, în rolul de cetățean conștient de faptul că cel mai bine și cel mai eficace își promovează și apără interesele fiecare, prin intermediul unui grup constituit în acest scop și nu numai prin structurile administrative și politice ale statului.

Societatea civilă îndeplinește și rolul de „bază” pentru formarea de noi lideri politici. Aceasta pentru că ea se prezintă ca un teren excelent pentru acele persoane cu calități de lider, care nu-și găsesc locul în partide politice, fie din cauza concurenței prea mari, fie datorită circumstanțelor. În plus, angajarea politică a persoanelor care au desfășurat activități civice de interes general pentru întreaga societate se pare că aduce un suflu nou în organismele politice și, într-o mare măsură, o susținere consistentă pentru partidele care practică o astfel de metodă. De asemenea, societatea civilă, prin activitatea civică a componentelor sale, își propune să compenseze „minusurile” statului, ale instituțiilor sale politice și administrative în ceea ce privește apărarea și promovarea

intereselor generale, dar specifice ale cetățenilor, ale comunităților, ale grupurilor umane. Societatea civilă își îndeplinește acest rol prin statornicirea unor raporturi de colaborare cu statul, cu organismele sale și nu printr-o subordonare necondiționată față de acesta.

Organizațiile societății civile și organismele statului sunt două laturi complementare ale existenței umane în societățile moderne²⁰. Statul reprezintă ansamblul instituțiilor puterii cărmuitoare prin care se reglementează normarea vieții sociale și se asigură ordinea în plan intrasocial și apărarea, securitatea în plan extern. În schimb, societatea civilă privește domeniul relațiilor directe dintre interesele grupurilor umane și dintre indivizi în toate planurile vieții sociale și nu numai.

Desigur, societatea civilă, prin organizațiile sale, poate și trebuie să aibă și un rol contestatar al liniei politice a celor aflați la putere în stat. În acest context, eficiența acțiunilor sale este direct proporțională cu calitatea informării asupra a ceea ce vor să conteste. În acest caz, o presă liberă înseamnă doar un mijloc de a asigura, publicului, o seamă de informații despre activitățile guvernului, ale diverselor organizații administrative, judiciare și politice ale statului.

Veridicitatea, validitatea și oportunitatea transmiterii acestor informații nu depind de ceea ce afirmă cei aflați la putere că înfăptuiesc, ci de profesionalismul celor care le culeg și difuzează prin intermediul mass-media.

În același timp, în statele cu o îndelungată tradiție democratică se practică și un jurnalism civic, care își propune să mobilizeze cetățenii, să-i conștientizeze, să-i determine să se implice activ în soluționarea unor probleme de interes general, la nivelul comunității de care aparțin²¹. Organizațiile societății civile joacă un rol esențial în crearea unui model european de

²⁰ CIOABĂ, Aristide ș.a. **op.cit.**, pp.60-69.

²¹ Paul MALAMUD, *Le Journalisme civique*, *Revue electronique de l'USIA*, vol.1, nr.8, juillet 1996.

democrație, în sânul căruia cetățenii, prin intermediul acestor structuri, exprimă activ acordul și angajamentul lor pentru dezvoltarea economică, socială și a vieții comunității lor. Prin acțiunile lor, aceste organizații contribuie la dezvoltarea unui model participativ al societății civile în conceperea și punerea în practică a politicilor care, întărind structurile democratice exterioare sferei parlamentare, sporesc încrederea în sistemul democratic. Bineînțeles, îndeplinirea funcțiilor menționate diferă de la o țară la alta și depinde de dezvoltarea economică pe principiile economiei de piață, de nivelul și conținutul democrației etc. Totodată, se cuvine menționat că o societate civilă hiperactivă, necruțătoare, rezistentă poate copleși un stat slăbit, cu mulțimea și diversitatea solicitărilor sale. De aceea, statul trebuie să aibă suficientă autonomie, legitimitate, capacitate și suport pentru a media între interesele deosebite ale grupurilor și pentru armonizarea cererilor lor. Cu alte cuvinte, statul este chemat să creeze condițiile normative și instituționale ale constituirii și funcționării normale atât a structurilor sale specifice, cât și a celor caracteristice societății civile. În concluzie, se poate afirma că, prin îndeplinirea rolului ce-i revine în stat, respectiv a funcțiilor și responsabilităților asumate, societatea civilă ocupă un loc important în societatea românească actuală. Acest statut se cere validat social, prin recunoașterea sa, benevolă, de către cetățenii țării, de către membrii unor comunități și grupuri umane.

4. Structura societății civile

Componenta societății civile românești diferă de la un autor la altul. Astfel, unii apreciază că din societatea civilă fac parte mass-media, sindicatele și organizațiile nonguvernamentale²². Alții includ în societatea civilă

²² DOBRESU, M. Emilian, *op.cit.*, p.127.

sindicatele, bisericile și organizațiile nonguvernamentale²³, precum și familia²⁴. Prin urmare, se poate afirma că din societatea civilă fac parte: mass-media, sindicatele, bisericile, organizațiile nonguvernamentale și familia.

Mass-media, desigur cele independente, nu cele subordonate intereselor unui partid politic sau unei coaliții de partide, reprezintă o componentă importantă a societății civile. Rolul lor primordial este de a informa oportun și corect cetățenii cu activitățile pe care le desfășoară statul, respectiv instituțiile sale politice, juridice și administrative, în scopul promovării și prezervării intereselor tuturor cetățenilor săi. Este vorba atât de o informare veridică, cât și de o comunicare optimă prin mijloacele specifice, cu toți membrii societății. În acest mod, mass-media, socotite a patra putere în stat, îndeplinindu-și, neabătut și necondiționat, rolul social, își mențin atât credibilitatea, cât și capacitatea de control asupra instituțiilor statului. În 1994 existau în țara noastră 100 de cotidiene și 1094 de alte periodice, iar în 1999 erau 118 cotidiene și 1868 de alte periodice²⁵. Aceste date statistice evidențiază tendința de creștere, atât numerică, cât și calitativă, a presei românești, ca parte intrinsecă a mass-media, și, implicit, a structurilor societății civile. Totodată, această tendință se poate socoti o expresie a recunoașterii de către publicul cititor a rolului social important pe care îl are presa în țara noastră.

Sindicatele, o altă componentă de seamă a societății civile, au rolul de a apăra și promova, înainte de toate, interesele permanente ale membrilor săi. Ele fac acest lucru printr-o paletă largă de metode legale, atât la nivel local, cât și al întregii țări. Ca ultimă modalitate de apărare a intereselor membrilor săi se folosește greva, fie de avertisment, fie greva

²³ Ziarul *Cotidianul* din 01.03.2002, p.9.

²⁴ *La renaissance de la société civile*, <http://www.libres.org/>

²⁵ *Anuarul statistic al României*, București, INS, 2001, p.127.

propriu-zisă. În perioada 1994-2001, în țara noastră au avut loc o serie de greve (detalii în tabelul nr.2), care pun în evidență hotărârea sindicatelor de a se face tot ceea ce depinde de ele și este permis legal pentru a apăra și promova interesele membrilor săi²⁶.

Felul grevei \ Ani	Ani								
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	
Grevă de avertisment	7	1	6	3	5	22	10	5	
Grevă de avertisment urmată de grevă propriu-zisă	5	7	6	9	37	26	2	3	
Grevă propriu-zisă	21	19	3	3	12	37	6	2	
Total	33	27	15	15	54	85	18	10	

Tabelul nr.2. Greve în perioada 1994-2001

Analiza, fie și sumară, a datelor din tabelul nr.1 relevă o radicalizare a activității sindicatelor în perioada 1998-1999 și o diminuare a numărului de greve în anii 2000 și 2001. Aceasta semnifică, printre altele, o intrare autentică în rol a sindicatelor, ca expresie a maturizării lor, dar și a societății civile din țara noastră.

Bisericile existente în România sunt o altă componentă esențială a societății civile românești. Din perspectiva temei de cercetare (Raporturile armată – societate civilă), pentru studiu prezintă importanță Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.), întrucât majoritatea românilor (87%) sunt creștini ortodocși (greco-catolicii și romano-catolicii reprezintă doar 5% din

²⁶ Ibidem, pp.120-121.

populația țării, iar ceilalți cetățeni aparțin altor culte și secte)²⁷. În țara noastră, B.O.R. se bucură de o mare încredere în rândul populației. Astfel, B.O.R., împreună cu armata națională, ocupă primele două locuri, în sondajele de opinie, în ceea ce privește încrederea populației în instituții ale statului și nonguvernamentale.

B.O.R., prin întreaga activitate, promovează și apără interesele membrilor săi, în special, dar și pe cele naționale fundamentale. Aceasta reprezintă o componentă principală a societății civile care, prin forța spirituală, activitatea personalului său, dar și a enoriașilor, a avut, are și va avea un cuvânt de spus în societatea românească. De aceea și raporturile Armatei cu B.O.R. sunt deosebit de strânse, oneste, profunde și intense.

Asociațiile, fundațiile și federațiile constituie alte componente ale societății civile. Acestea se diferențiază prin: scopurile propuse; numărul de membri; natura activității; posibilitățile (resursele) materiale și financiare etc. Astfel, întâlnim asociații de caritate, sportive, profesionale etc., fundații diverse și federații sindicale și sportive etc. Prin urmare, din unghiul de vedere al raporturilor armată – societatea civilă, prezintă interes federațiile sindicale, care pot și întrețin raporturi strânse cu armata și fundațiile și asociațiile ce au printre fondatori cadre militare. În acest din urmă caz se află următoarele:

- Asociația Română de Drept Umanitar;
- Asociația “Manfred Worner”;
- Institutul Român pentru Drepturile Omului;
- Liga Apărării Drepturilor Omului;
- Fundația “George C. Marshall – România”.

²⁷ DOBRESU, M. Emilian, *op.cit.*, pp.56-58.

Familia, ca asociere benevolă a două persoane de sexe diferite, reprezintă o celulă a societății civile²⁸. Ea constituie una dintre valorile cele mai sigure din viața oamenilor. Prin intermediul ei, aceștia trec mai ușor și fără prea multe necazuri peste perioadele de criză și de șomaj. Aceasta întrucât familia este multifuncțională: serviciile sale merg de la naștere până la moarte, de la educație la religie, de la profesie la patriotism, de la ospetie la dragoste. În plus, familia este prima alegere individuală liberă și viitorul cel mai apropiat.

Capitolul III. Raporturile armată – societate civilă

1. Natura și conținutul raporturilor armată – societate civilă

Armata, ca instituție a statului, poate, vrea și trebuie să stabilească diverse raporturi cu societatea civilă, respectiv cu organizațiile acesteia. Acestea sunt determinate de caracteristicile actuale și de tendințele de evoluție ale societății românești și sunt influențate, pe de o parte, de trăsăturile și tendințele de evoluție ale instituției militare și, pe de altă parte, de caracteristicile și evoluția probabilă a societății civile.

Printre raporturile pe care armata le poate avea cu societatea civilă se află: relațiile de colaborare; relațiile de comunicare; relațiile de cunoaștere; relațiile de indiferență; relațiile de respingere și raporturile de influență. Aceste tipuri de raporturi se inițiază și dezvoltă de către armată cu acele structuri ale societății civile care, într-un fel sau altul, au tangență cu activitatea militară. În plus, raporturile armatei cu societatea civilă sunt diferențiate, în funcție de obiectivele și scopul declarat al respectivei organizații a societății civile.

Astfel, armata inițiază și dezvoltă raporturi de colaborare, de comunicare și de cunoaștere, deosebit de ample

și intense, cu Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.), din, cel puțin, următoarele motive: a. *tradiția existentă în armata noastră până în 1945*, când fiecare unitate militară avea încadrat un preot militar; b. *comunitatea de scop* a instituției militare și a bisericii în ceea ce privește educația militarilor, formarea lor ca cetățeni onești, devotați țării, demni, disciplinați etc.; c. *reînființarea funcției de preot militar*. După 1990 s-a decis, de către conducerea Ministerului Apărării Naționale, ca în unitățile militare să se înființeze funcția de preot militar. În acest scop, s-a luat măsura pregătirii preoților care doreau să devină preoți militari, prin urmarea unor cursuri de specialitate, organizate în cadrul Universității Naționale de Apărare „Carol I”; d. *existența* în tot mai multe unități militare a unor biserici sau capele, construite prin contribuția voluntară a cadrelor militare. Acestea sunt folosite pentru oficierea slujbelor religioase, atât pentru militari și familiile lor, cât și pentru ceilalți cetățeni din zonă care doresc să participe.

În general, raporturile armată – biserică se materializează prin: participarea reprezentanților B.O.R. la diferite ceremoniale militare și diverse activități de educație religioasă cu personalul din subunități și unități; acordarea de către B.O.R. a asistenței religioase în armată; susținerea de către B.O.R., prin modalități specifice, a unor inițiative publice lansate de către armată; b. unele acțiuni ale sindicatelor la nivel național (de pildă, greva generală sau grevele spontane într-un sector de importanță strategică) pot să afecteze negativ activitatea proprie a instituției militare. Dar, o bună comunicare și cunoaștere între cele două (armată, ca instituție a statului și sindicatele, ca asociații profesionale) pot elimina asemenea situații periculoase, cu grad ridicat de risc, în anumite condiții, chiar pentru securitatea națională.

Totodată, armata este interesată să dezvolte raporturi de cunoaștere, comunicare și colaborare cu mass-media, care constituie o forță în statul de drept. În prezent, sunt create

²⁸ *La renaissance de la société civile*, <http://www.libres.org/p.3>.

condițiile necesare în instituția militară în așa fel încât aceasta să colaboreze eficient cu mass-media în toate domeniile de interes comun. În acest scop, s-a creat cadrul legal pentru o bună comunicare și cunoaștere între armată și mass-media. Este vorba de înființarea Direcției de Relații Publice la Ministerul Apărării Naționale și a structurilor similare la celelalte niveluri ierarhice din armată. De asemenea, armata manifestă tot mai multă transparență în relațiile cu mass-media. La detensionarea raporturilor dintre armată, ca sursă de subiecte (știri) „bombă” și mass-media, doritoare de asemenea informații, a contribuit și va contribui la mai buna cunoaștere a mediului militar. În acest scop, unii reprezentanți ai mass-media au urmat cursul de relații publice organizat în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, iar alții studiază la Colegiul Național de Apărare.

Există un teren larg de manifestare a raporturilor de colaborare între instituția militară și mass-media, îndeosebi în domeniile creării și menținerii unei imagini pozitive a armatei în rândul populației țării. În acest sens, mass-media pot, prin modalități proprii, să prezinte oportun și corect eforturile instituției militare de a: înfăptui exigențele NATO în ceea ce privește conceperea, organizarea, planificarea și desfășurarea pregătirii efectivelor potrivit standardelor Alianței, îndeplini diverse misiuni peste hotare (umanitare, de menținere/impunere a păcii), participa la acțiunile de combatere a terorismului internațional, realiza reforma în armată etc. În același timp, mass-media pot conlucra armonios cu armata și în domeniul îmbunătățirii legilor referitoare la securitatea și apărarea națională. Astfel, mass-media sunt în măsură, datorită specificului organizării și activității lor, să cunoască opiniile populației cu privire la serviciul militar obligatoriu și pe bază de voluntariat, la misiunile constituționale ale armatei, la angajarea unor structuri militare românești în misiuni în afara țării etc. Pe această bază ea poate face, fie direct, propuneri de amendare a respectivului act normativ, fie să îi informeze pe cei

în drept din armată, care pot face demersurile necesare, conform algoritmului deja consacrat în astfel de situații. De asemenea, mass-media, prin raporturile stabilite cu armata exercită asupra acesteia un control indirect, amendând cu promptitudine orice eveniment negativ produs în instituția militară în ceea ce privește drepturile omului (practici neregulamentare ale șefilor în relațiile cu subordonații) sau fapte ce aduc atingere onoarei și demnității militare (dezertare, absență nejustificată de la program, abuz în serviciu, acte de corupție).

Armata stabilește raporturi de colaborare, de cunoaștere și comunicare și cu alte organizații ce aparțin societății civile. Este vorba, în principal, de asociațiile și fundațiile la crearea și activitatea cărora un rol important îl au cadrele militare. Asemenea structuri ale societății civile promovează valori și norme specifice armatei române (demnitatea, dragostea de țară, cinstea, credința etc.) dar și pe cele proprii armatelor membre NATO. În acest din urmă caz, ele sunt de un real ajutor, pe de o parte, în propagarea valorilor și normelor militare euro-atlantice și, pe de altă parte, în evidențierea eforturilor armatei române de a asimila aceste norme și valori, de a le implementa în activitatea de instruire și educare a personalului său. Astfel, Asociația “George C. Marshall”, împreună cu B.O.R. și Centrul European pentru Studii de Securitate “George C. Marshall”, a organizat, în iunie 2002, la București, Conferința Internațională “*Bisericile și valorile euro-atlantice*”, activitate menită să arate că valorile fundamentale ale omului secolului XXI sunt, la bază, aproape identice, în concordanță cu principiile spirituale și morale ale religiilor monoteiste, că indiferent de religia pe care o îmbrățișăm, avem în inima noastră credința în Dumnezeu toleranței, al cooperării, al dragostei față de om, al adevărului, al reconcilierii, al libertății și păcii. Totodată, conferința a evidențiat că toate cultele din România susțin fără echivoc integrarea euro-atlantică și europeană a României, într-

un spațiu al valorilor comune, al prosperității, securității și păcii.

Este evident că armata nu poate și nici nu trebuie să intre în raporturi directe cu toate asociațiile, fundațiile etc., care compun societatea civilă românească. Practic, nu există nici timpul necesar, nici forțele umane care să poată face posibilă o asemenea situație. Pe de altă parte, nici nu este necesară o dezvoltare a raporturilor cu cele 32.982 de ONG-uri existente în România. Scopul multora nu are nimic comun cu activitatea din armată sau cu aspecte ce țin de securitatea națională.

2. Relațiile de influență dintre armată și unele organizații ale societății civile

Armata și diferite componente ale societății civile, în timp, pe baza raporturilor de cunoaștere, comunicare și colaborare, statornicite între ele, atât în plan instituțional, cât și informal, pe temeiul unor norme oficiale, dar și al unor cutume, intră și în relații de influență. Respectiv, armata, ca instituție a statului de drept, cu un statut înalt și un rol important în societate, ambele recunoscute de către majoritatea populației țării și biserica, sindicatele și mass-media, ca elemente componente ale societății civile cu statute clar definite și cu roluri conștiente asumate, statornicesc între ele raporturi de influență, datorită condițiilor sociale, economice, politice și culturale, în care ființează și își desfășoară activitatea specifică.

Relațiile de influență nu se stabilesc instantaneu și automat, spre deosebire de celelalte raporturi (de cunoaștere, comunicare, colaborare). Ele presupun un proces îndelungat, stadial, etapizat. Aceasta, din cele puțin două motive. Mai întâi, pentru că influența este o acțiune asimetrică pe care o exercită cineva (individ sau grup uman, instituție) asupra cuiva (persoană, grup, comunitate). De regulă, efectele acestei acțiuni se regăsesc ulterior în comportamentul subiectului (persoană,

grup uman, comunitate). De regulă, efectele acestei acțiuni se regăsesc ulterior în comportamentul subiectului. Apoi, pentru că influența poate fi, din punct de vedere psihosocial, de două feluri: 1. *influență normativă*, care presupune transmiterea și impunerea de norme de către cei în drept spre cei care fac obiectul acțiunii respective. Acest tip de influență implică recunoașterea reciprocă de către cei implicați în acțiune a autorității normelor respective. În acest caz, este vorba de așa-numitul fenomen de complianță, adică de conformare, de adaptare la o situație dată, impusă, prin care individul se pune de acord cu ceilalți; 2. *influența informațională*, care este menită să-l facă pe un individ sau grup uman să accepte drept adevăr o informație venită din partea altei persoane, altui grup sau instituție. Experimental, s-a constatat că influența informațională este eficace dacă informațiile oferite vin în întâmpinarea unor dorințe ale indivizilor, a unor aspirații în satisfacerea trebuințelor, răspunzând perspectivei lor conștientizate. În statornicirea raporturilor de influență se parcurg, în general, următoarele etape: **a. informarea de fond** asupra celui cu care se stabilește relația (individ, grup uman, instituție). În acest context, se pune condiția ca informarea să fie completă, iar informația veridică, oportună și utilă pentru cel care o primește. **b. formarea unei reprezentări** (imagini) despre „partenerul” de relație, prin relevarea lui ca „stimul”. Nu sunt excluse cazurile în care „partenerul” să devină un sprijin real sau un adversar de temut, într-o situație sau alt caz; **c. comunicarea și dialogul tranzacțional** asupra schimbului reciproc de informații (conținut, natură, oportunitate, necesitate). În plus, se cer efectuate de către ambii membri ai relației o identificare a diferențelor (de idei, convingeri, interese); **d. convenirea** asupra respectării reciproce a diferențelor de identitate proprii (psihologice, psihosociale, sociale). De asemenea, se impune stabilirea principiilor și condițiilor de coabitare și interrelaționare, precum și

valorificarea apropiierilor și punctelor de convergență; *e. exercițiul efectiv al relației*. Cu alte cuvinte, trecerea de la faza pasivă la cea activă, care presupune interacțiune, cooperare, coparticipare la acțiuni și manifestări comune.

Respectând, cu rigurozitate, aceste etape, între armată și unele componente ale societății civile (biserica, sindicatele și mass-media) se vor statornici raporturi de influență corectă, principiale și funcționale.

a. Raporturile de influență dintre armată și sindicate

Sindicatele, prin numărul mare de membri, resursele economice și financiare de care dispun, prin prezența lor în toate sectoarele de activitate constituie o forță importantă în societatea românească. În plus, prin lege, sunt abilitate să organizeze diverse acțiuni de protest, în scopul apărării și promovării drepturilor membrilor lor. Prin unele acțiuni revendicative organizate, de pildă, greva generală într-un sector economic de importanță strategică, sindicatele pot aduce atingere securității, siguranței naționale și ordinii publice. Cum armata are responsabilități în domeniul securității, siguranței militare și ordinii publice rezultă că, în acest caz, între instituția militară și sindicate se stabilește o relație de influență. Pe de o parte, armata dorește să-și îndeplinească obligațiile constituționale, iar, pe de altă parte, sindicatele vor obținerea celor solicitate. Situația, aparent conflictuală, se poate soluționa dacă între cele două entități (armată și sindicate) există statornicite relații de influență, potrivit algoritmului menționat anterior. De aceea, este de dorit ca ambele instituții să facă tot ceea ce depinde de ele pentru a stabili relații de influență convenabile reciproc.

În plus, sindicatele reprezintă un serios partener de dialog cu guvernării. Rezultatele acestui dialog pot exercita o influență, mai mare sau mai mică, atât asupra activității din

armată, cât și a securității individuale. Astfel, de unele drepturi obținute de sindicate vor beneficia și unii salariați civili din armată, membri de sindicat, ceea ce poate însemna unele eforturi (bănești, organizatorice etc.) suplimentare din partea instituției militare. În ceea ce privește securitatea individuală, este posibil ca unele prevederi ale acordului sindicat-guvern să impună reduceri substanțiale de personal, adică o creștere a numărului de șomeri.

O asemenea situație poate afecta negativ veniturile celor disponibilizați și, implicit, nivelul lor de trai, generând un puternic sentiment de teamă față de viitorul lor și al familiilor lor. Împreună, cele două situații posibile pot exercita o influență variabilă, ca intensitate și forță, asupra securității naționale.

De aici, necesitatea unui dialog permanent și sincer între armată și sindicate, pentru ca influența reciprocă dintre ele să nu le afecteze negativ activitatea și nici securitatea individuală și națională.

b. Raporturile de influență dintre armată și biserică

Datorită specificului organizării și naturii activității B.O.R., între aceasta și armată există raporturi de influență optime. Aceasta din cel puțin următoarele motive: 1) *comunitatea de scop*. Atât armata, cât și B.O.R. își propun să formeze din orice militar un cetățean loial țării; 2) *metodele educativ-formative* folosite de către cele două instituții sunt complementare; 3) ambele instituții pun accent pe conformarea la norme și reguli; 4) atât armata, cât și biserica sunt recunoscute, de majoritatea populației țării, ca instituții demne de încredere. Biserica este percepută ca fiind o permanentă sursă de speranță. În schimb, armata este considerată, de către cea mai mare parte a cetățenilor României, potrivit unor sondaje de opinie pertinente, ca sursă a sentimentului de siguranță; 5) existența în structura militară a

funcției de preot militar; 6) ambele instituții sunt structurate ierarhic, ceea ce mărește apropierea dintre ele în atingerea, în comun, a obiectivelor propuse atât de armată, cât și de B.O.R.

Se poate spune că influența exercitată de către BOR, prin preoții militari, dar și prin alte modalități, asupra armatei este una pozitivă, cu efecte benefice pentru ambele instituții.

La rândul său, armata a influențat activitatea bisericii, fie și numai pentru că a permis reînființarea funcției de preot militar și desfășurarea de activități religioase în interiorul său.

Printre aceste două facilități, dar și prin alte înlesniri, armata a oferit bisericii posibilitatea lărgirii ariei de activitate și de influență, i-a redat un segment important de populație pe care, oficial, în anii comunismului, îl pierduse.

c. Raporturile de influență dintre armată și mass-media

Armata, prin natura și conținutul activităților sale, prin modul specific de organizare, statutul și rolul său în societate, prin calitatea oamenilor de care dispune, prin relațiile speciale pe care le în țară și în afara acesteia, constituie un puternic punct de atracție pentru mass-media. Acestea din urmă, prin statutul și rolul lor în statul de drept, doresc să cunoască cât mai multe și mai mult, precum și tot ceea ce se petrece în instituția militară. De aceea, statornicirea raporturilor de influență între armată și mass-media, deși constituie o necesitate, într-o societate democratică, este un proces anevoios și de durată. Parcurgerea, cu răbdare, tact și inteligență, a tuturor etapelor procesului de relaționare de către reprezentanții ambelor instituții constituie o condiție obligatorie. Prin intermediul raporturilor de cunoaștere și comunicare stabilite, potrivit normelor legale, dar și cutumelor lumii civilizate, se poate trece cu succes de prima etapă a inițierii raporturilor de influență. Apoi, se continuă eforturile susținute din partea ambelor

parteneri, în direcția realizării unor imagini reciproce cât mai apropiate de realitate.

Este de dorit instaurarea unor raporturi de influență optime între armată și mass-media. Aceasta pentru că: 1. ***ambele dispun de forța necesară*** pentru a-și crea greutăți serioase, în mod reciproc, în ceea ce privește înfăptuirea activităților specifice. În acest caz, pierderea ar fi considerabilă nu numai din partea lor (armatei și mass-media), ci a societății în întregul său. Pe de o parte, opinia publică, de fapt, contribuabilii, nu ar avea informații oportune și corecte din armată, adică, de acolo de unde se cheltuiesc o parte din banii lor, și, pe de altă parte, s-ar afecta caracterul democratic al societății românești prin existența unor mass-media cu acces limitat într-un domeniu important de activitate socială; 2. ***limitând accesul mas-media*** la informația precisă legal din armată, acestea s-ar rupe complet de realitatea socială în care ea există, pe de o parte. Pe de altă parte, în timp, imaginea publică a armatei, în prezent puternic pozitivă, ar avea de suferit; practic, imaginea instituției militare s-ar deteriora, din lipsă de informații oportune și venind din partea unei surse credibile; 3. ***asimilarea și integrarea de către armata noastră*** a valorilor euro-atlantice implică raporturi normale cu mass-media, adică similare celor existente între armatele statelor membre NATO; 4. ***mass-media au forța necesară***, datorită profesionalismului membrilor săi, accesului la informații diverse, puterii sale de penetrație, să contribuie la modernizarea structurilor armatei, la formarea personalului acesteia în spiritul valorilor democratice, unanim recunoscute în lumea civilizată; 5. ***existența unor raporturi de influență normale*** permite atât armatei, cât și mass-media să-și modeleze reciproc comportamentul, spre binele ambelor instituții și, implicit, al societății românești.

Situarea pe poziții de forță, în raporturile dintre ele, fie a armatei (care nu permite sau limitează accesul mass-media la informația despre activitatea sa și a oamenilor săi), fie a mass-

media (care adoptă o atitudine permanentă și consecvent negativă față de instituția militară) este contraproductivă. Se cere ca ambele instituții să se respecte reciproc, înțelegând că starea de confruntare nu este benefică nici uneia dintre ele. În plus, statornicirea unor raporturi de influență principiale și corecte va contribui atât la creșterea prestigiului ambelor instituții, cât și la instaurarea unei stări de normalitate în societatea românească. Se pare că instaurarea unor raporturi optime de influență între armată și mass-media este posibilă dacă ambele instituții acceptă și respectă aceleași norme, criterii și valori, specifice unei societăți democratice. În acest sens, premisele instituționale există – în armată au fost înființate structuri de relații publice la toate nivelurile ierarhice, au fost publicate dispozițiuni privind relațiile cu mass-media, iar reprezentanți ai mass-media au urmat cursuri diferite în Universitatea Națională de Apărare „Carol I” și/sau au participat la diverse activități militare etc. Se impune acum doar depășirea unor obstacole (orgolii și ambiții personale, atât din partea unor reprezentanți ai armatei, cât și mass-media), pentru a se instaura între cele două instituții raporturi de influență normale. De fapt, mass-media, prin produsele specifice, contribuie semnificativ la modificarea opiniilor, atitudinilor și comportamentului militar. Aceștia, ca toți oamenii, sunt dependenți de informație, iar mass-media operează cu așa ceva. Dacă informarea, prin mass-media, este oportună, iar informația vehiculată este veridică și utilă, atunci aceasta va fi receptată și de personalul armatei, care își va modifica în timp comportamentul, făcându-l să fie comparabil și compatibil cu cel al militarilor dintr-o societate democratică.

Instituirea unor raporturi de influență normale între armată și mass-media ar duce, în timp, la realizarea unui climat psihosocial destins în societatea românească, la dispariția stărilor tensionale și chiar conflictuale între diferite categorii profesionale care, în realitate, pot milita pentru același ideal

social. Realizarea unui asemenea deziderat stă în puterea celor implicați, care trebuie să-și însușească temeinic rolurile ce le revin în societate și, totodată, să-și asume complet responsabilitățile ce derivă din acestea.

3. Efectele psihosociale și sociale ale raporturilor armată-societate civilă

Raporturile armată – societate civilă, prin natura și conținutul lor, prin dinamica lor specifică, pot genera efecte multiple, printre care și cele psihosociale și sociale. O analiză obiectivă și pertinentă a principalelor relații dintre instituția militară și componente ale societății civile pune în evidență o paletă largă de efecte. Dacă raporturile armată – societate civilă sunt pozitive (comunicare, cunoaștere, colaborare, cooperare și influență), atunci și efectele produse vor avea aceeași calitate. Dimpotrivă, atunci când raporturile armată – societate civilă sunt negative (de respingere sau de indiferență), și efectele lor vor avea aceeași valoare. Totodată, aceste efecte se pot referi atât la instituția militară, ca entitate, ca subsistem al sistemului social, cât și la structuri componente ale acesteia.

3.1. Efecte ale raporturilor armată – societate civilă referitoare la instituția militară ca subsistem social

Facilitarea atingerii obiectivelor strategice ale țării noastre – aderarea la NATO și integrarea în UE - , constituie un prim efect al raporturilor pozitive dintre armată și societatea civilă. Având în vedere că armata are raporturi de cunoaștere, de comunicare și de colaborare cu segmente importante ale societății civile (mass-media, sindicate, biserica, asociații diferite) eforturile sale de a deveni membră NATO s-au concertat cu cele ale societății civile. Astfel, mass-media, prin

metode proprii domeniului său de activitate fac cunoscute, în țară și în afara acesteia, rezultatele reformei din armată, modul în care structurile militare românești își îndeplinesc misiunile umanitare, de menținere a păcii. Desigur, o atitudine obiectivă a mass-media față de instituția militară, de aspectele pozitive sau negative din activitatea acesteia și a personalului său, contribuie la crearea unei imagini favorabile a armatei noastre, dar și a țării. Este posibilă o astfel de atitudine, întrucât armata stabilește relații de comunicare și de cunoaștere, uneori chiar de colaborare cu mass-media, dovedind o mai mare transparență în prezentarea propriei activități.

O contribuție semnificativă la integrarea României în structurile euro-atlantice o aduc și asociațiile care își propun atât o cunoaștere mai bună de către cei interesați a armatei noastre, cât și o cunoaștere de către militarii români a normelor și valorilor specifice altor armate, de regulă, ale unor țări membre NATO. Organizații precum Fundația “George C. Marshall”, Asociația “Manfred Worner”, Liga Apărării Drepturilor Omului, Asociația Română de Drept Umanitar etc. organizează activități proprii sau în colaborare cu diferite structuri militare, la care participă diverși invitați din țară și de peste hotare, prilej cu care se fac cunoscute preocupările armatei române de a se moderniza, modul de organizare și derulare a unor acțiuni militare de menținere a păcii sau umanitare sau participarea la activități în cadrul Parteneriatului pentru Pace etc.

Susținerea *legitimității armatei* noastre se poate considera un alt efect al raporturilor dintre instituția militară și societatea civilă. La actualele condiții interne și internaționale, când Tratatul de la Varșovia a fost desființat, când NATO și-a asumat un rol important în menținerea păcii mondiale, nu este exclus ca o parte a populației țării să pună la îndoială necesitatea existenței unei armate naționale, capabilă să dea riposta convenită oricărui agresor. Dar armata, prin raporturile

normale cu societatea civilă, poate demonta și pe această cale o astfel de atitudine nerealistă. Astfel, mass-media, cunoscătoare ale realității interne și internaționale, având o bună comunicare cu instituția militară, prin organizarea și derularea unor activități specifice susțin necesitatea existenței unei armate naționale moderne, demonstrând, în mod argumentat, legitimitatea acesteia. De altfel, tendința transformării armatei noastre dintr-o armată de apărare într-o armată de securitate și apărare, prin dobândirea calității de membru al NAO se constituie într-un argument puternic al realizării și menținerii unei armate moderne și competitive în România.

De asemenea, sindicatele, în temeiul bunelor relații cu armata, în activitatea lor revendicativă nu vor „ataca” sub nici o formă legitimitatea acesteia, ci, în limita posibilităților lor, o vor susține ca pe o condiție a evoluției democratice a societății românești.

Biserica Ortodoxă Română, ca biserică națională, face tot ceea ce depinde de ea pentru susținerea legitimității armatei, mai ales că între aceste două instituții există și se desfășoară relații de comunicare, cunoaștere și colaborare foarte bune.

Totodată, asociațiile care au ca obiectiv dezvoltarea legăturilor armatei noastre cu alte armate, îndeosebi cu cele membre ale NATO, pot și trebuie ca, prin intermediul activităților proprii organizate – mese rotunde, seminarii, conferințe -, să susțină argumentat necesitatea unei armate naționale moderne, apte să adere la structurile euro-atlantice.

Întărirea solidarității naționale reprezintă un alt efect al raporturilor dintre armată și segmente semnificative ale societății civile. Relațiile bune dintre instituția militară și societatea civilă permit acesteia din urmă ca, prin metode proprii, să susțină întărirea solidarității naționale ca expresie a consensului în ceea ce privește integrarea în structurile euro-atlantice. În acest context, printr-o comunicare optimă și o bună cunoaștere reciprocă, armata a asigurat mai multă transparență

în ceea ce privește activitățile din unitățile sale, dar și cele prestate peste hotare, în diferite zone ale lumii, în raporturile sale cu mass-media. Unei asemenea conduite a armatei, societatea civilă i-a răspuns printr-o atitudine favorabilă instituției militare. Cu alte cuvinte, mass-media au susținut și susțin o campanie în favoarea realizării consensului național în ceea ce privește: aderarea României la NATO și integrarea în UE, promovării în lume a unei imagini pozitive, dar realiste, a țării noastre și a armatei sale, demontarea oricăror influențe negative, interne și internaționale exercitate asupra diferitelor segmente ale populației pentru a le dezbină și învrăjbi.

De asemenea, sindicatele, pe temeiul unor bune raporturi de comunicare și cunoaștere cu armata, acționează în direcția întăririi solidarității naționale, chiar dacă sunt nevoite, uneori, să-și amâne sau chiar să renunțe la unele activități proprii, care ar duce la slăbirea consensului național. Venind în contact cu unele aspecte ce privesc securitatea națională, prin activitățile organizate cu structuri militare, fac publicului larg din țară, dar și din afara acesteia, cunoscute eforturile și preocupările României și ale armatei sale pentru a se dezvolta pe coordonatele trasate de valorile și normele societăților cu tradiție democratică. În acest mod, practic, se sugerează că existența și manifestarea solidarității naționale constituie premisa atingerii unor asemenea obiective.

Întărirea solidarității naționale este susținută și de către BOR, prin activitățile desfășurate în armată și în afara acesteia. De fapt, specificul acțiunilor BOR constă tocmai în a prezenta întărirea solidarității naționale ca pe un ideal înalt al țării noastre. Din contactul cu militarii, dar și cu organismele de comandă din armată, biserica, prin reprezentanții săi, află care ar fi riscurile și amenințările la adresa solidarității naționale și ce ar trebui întreprins de ea pentru diminuarea acestora.

Toleranța, ca dimensiune psihosocială supraordonată, subsumează factorii psihologici cu influență pozitivă asupra

dinamicii raporturilor dintre armată și societatea civilă și este generatoare de cooperare, securitate și solidaritate²⁹. Ea se obține prin educație, dar și prin norme de conduită impuse de sus în jos, prin programe de guvernare. În raporturile armată – societate civilă, toleranța apare ca urmare a învățării, de către ambele entități care relaționează, a regulilor, normelor și valorilor democratice de comunicare și colaborare. Astfel, armata și mass-media, din adversarii care erau în 1990, au ajuns astăzi să comunice destul de bine și, în unele cazuri, chiar să colaboreze. La această stare pozitivă au contribuit atât măsurile concrete adoptate de către armată – înființarea la toate nivelurile ierarhice a unor structuri care comunică direct, sincer și transparent cu mass-media, elaborarea unor acte normative interne privind relațiile cu mass-media-, cât și a unei mai bune cunoașteri de către reprezentanții mass-media a specificului activității și vieții militare. Astfel, unii membri ai mass-media au urmat sau urmează diferite cursuri în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, Colegiul Național de Apărare, au participat și participă la unele activități strict militare (de exemplu, la trageri cu armamentul de infanterie).

De asemenea, realizarea raporturilor armatei cu sindicatele ține seama, în prezent, de statutul și rolul celor două entități în societatea românească. Prin educație, informare corectă și oportună, dar și prin crearea structurilor adecvate, armata a determinat întregul personal să perceapă sindicatele nu ca pe ceva ostil, ci ca pe o realitate proprie statului de drept, societății democratice. Comunicând sincer și cunoscându-se mai bine cele două instituții distincte (armata și sindicatele), ca origine și scop, acum, dezvoltă raporturi reciproce corecte, de respect și de înțelegere.

B.O.R., prin natura și conținutul activității sale, este tolerantă. Din 1990, implicarea sa în activitatea educativă din

²⁹ ZLATE Mielu, **Psihologia vieții cotidiene**, Iași, Editura POLIROM, 1997, pp.140-141.

armată a avut drept consecință și învățarea militarilor să fie toleranți în relațiile interpersonale și intergrupale.

Integrarea militarilor trecuți în rezervă în mediul civil, ca proces psihosocial de asimilare a noilor principii, norme, valori și reguli, este facilitată, într-o măsură însemnată, de raporturile dintre armată și elemente constitutive ale societății civile. Prin intermediul relațiilor de comunicare, de cunoaștere și colaborare între armată și societatea civilă, personalul militar primește informații despre realitățile din afara organismului militar, ofertele de locuri de muncă, profesiile solicitate de piața muncii, posibilitățile de reconversie. Astfel, atunci când, din diferite motive, unii militari trec în rezervă, ei știu la ce să se aștepte din partea noului mediu social în care se vor adapta și, ulterior, integra. În acest context, se poate menționa rolul informațional jucat de mass-media în ceea ce îi privește pe militarii rezerviști, de faptul că sindicatele pot să-i sprijine pe aceștia în găsirea unui loc de muncă corespunzător calificării lor, iar BOR, prin activități specifice, le poate reda speranța, îi poate încuraja și susține moral în depășirea unor momente critice, inevitabile la părăsirea unui mediu cunoscut și pătrunderea în altul nou, dacă nu ostil, în parte necunoscut.

De asemenea, asociații precum Fundația “George Marshall”, Asociația “Manfred Worner” etc. pot, prin activitățile organizate, să-i informeze pe cei interesați care sunt metodele folosite de către militarii trecuți în rezervă din alte țări în integrarea în mediul civil, ce instituții se implică, în ce manieră și cu ce rezultate. Astfel, este posibil ca aceste structuri ale societății civile să joace, mult timp, rolul de intermediar între mediul militar și cel civil, facilitând integrarea celor trecuți în rezervă în noi grupuri umane de muncă, de sarcini, de prieteni etc.

3.2. Efecte ale raporturilor armată – societate civilă referitoare la proprietățile grupurilor militare

Raporturile armată-societate civilă influențează, într-o măsură mai mare sau mai mică, și proprietățile grupurilor militare. Este vorba de coeziunea grupală, climatul psihosocial, relațiile interpersonale, consensul, conformitatea și comunicarea. În funcție de natura și conținutul acestor relații, influența este fie pozitivă, fie negativă.

Coeziunea, ca proprietate fundamentală a oricărui grup uman, exprimând relațiile de îmbinare, solidaritate și unitate dintre membrii unui grup este influențată de raporturile armată – societate civilă. Acțiunea mass-media asupra coeziunii grupurilor militare se exercită prin modalități specifice acestui domeniu de activitate. Practic, atitudinea mass-media față de armată declanșează sau nu mecanismele de „apărare” ale grupului militar.

În cazul unei atitudini critice, prin care sunt vizate interese sau aspecte intime ale grupului militar, atunci membrii acestuia devin solidari, uniți și declanșează acțiuni de protecție a valorilor și normelor proprii. Dacă atitudinea mass-media este una favorabilă grupului militar, atunci membrii acestuia caută ca, prin opiniile exprimate, atitudinile manifestate și comportamentul individual și colectiv, să demonstreze că sunt coezivi, uniți, solidari în promovarea și apărarea intereselor lor și ale armatei, în general, dar și a valorilor și normelor proprii. De fapt, coeziunea oricărui grup militar se manifestă, de regulă, când acest grup intră în relații cu alte grupuri umane.

Un efect similar induce și raporturile armatei cu sindicatele. Practic, grupul militar, în raporturile sale cu organizațiile de sindicat, acționează ca un grup unit, ca o entitate coerentă întemeiată pe norme scrise, dar și pe cutume. Aici intervine mândria grupului militar, spiritul de corp și camaraderia, ca elemente ce întăresc coeziunea grupală în

relațiile cu organizațiile sindicale, percepute ca grupuri umane constituite pe alte temeuri (profesionale, voluntariat).

B.O.R., prin munca specifică desfășurată în rândul personalului armatei, prin asistența religioasă acordată, prin exemplul oferit, acționează constant în direcția creșterii coeziunii oricărui grup militar.

De asemenea, un rol benefic în sporirea coeziunii grupurilor pot să aibă și relațiile armatei cu asociațiile care au ca scop promovarea valorilor militare. În acest caz, prin tematica activităților organizate – mese rotunde, seminarii, conferințe – aceste asociații pot aduce informații privind coeziunea grupală în alte armate, prin ce tehnici și procedee aceasta este menținută la un nivel înalt etc. Militarii români care participă la asemenea activități, pe de o parte, le fac cunoscute și celorlalți camarazi, și, pe de altă parte, le pun în practică, în grupurile de apartenență sau pe care le conduc.

Consensul, ca identitate a opiniilor, atitudinilor și comportamentele membrilor unui grup față de o idee, o măsură, un fapt, poate fi influențat de către calitatea raporturilor armatei cu societatea civilă. Astfel, relațiile armată –mass-media conduc, într-o măsură mai mare sau mai mică, la adâncirea consensului în grupul militar. Datorită aprofundării legăturilor armatei cu mass-media, produse ale acesteia din urmă (articole, anchete, interviuri) privind aspecte din viața și activitatea grupurilor militare sunt cunoscute atât de cei în cauză, cât și de un public larg. Dacă atitudinea afișată de mass-media este una preponderent pozitivă, atunci grupul acționează în direcția sporirii consensului membrilor săi, socotită sursă a acestei atitudini. Dar, în cazul unei atitudini critice, membrii grupului vizat răspund prin opinii, atitudini și/sau comportamente identice, ceea ce exprimă un consens înalt. În plus, raporturile armată –mass-media îi determină pe membrii unor grupuri militare, prin tot ceea ce fac, (opinii, atitudini, comportamente) atunci când vin în contact cu membrii altor grupuri, să se arate

a fi un grup cu un consens ridicat. Aici ar putea fi vorba de nevoia grupului de a se arăta puternic, de a se prezenta ca o entitate deosebită de alte grupuri umane.

Consensul poate fi influențat și de raporturile armatei cu sindicatele. Aceasta pentru că, în general, în mediul militar s-a cultivat tradiția că grupul militar este o realitate deosebită, ca scop și obiective, față de alte grupuri umane, distincție care reiese și din cvasiunanimitatea de păreri, atitudini și comportamente a membrilor săi în raport cu o idee, problemă, obiect, acțiune.

B.O.R., prin activitatea desfășurată în cadrul grupurilor militare, contribuie la întărirea consensului membrilor lor. Aceasta pentru că normele și valorile propagate de către preoții militari și civili îndeamnă la obediență, la eliminarea deosebirilor de păreri, atitudini și comportamente în ceea ce privește îndeplinirea sarcinilor specifice încredințate respectivului grup militar. În plus, educația religioasă pe care preoții o desfășoară în armată îi învață pe militari să accepte consensul, ca sursă a coeziunii înalte, adică a capacității grupului militar de a acționa ca o entitate solidară, care își apără și protejează membrii, respectiv interesele acestora.

Conformitatea reprezintă acceptarea și supunerea față de norme și reguli a membrilor oricărui grup uman. Ea este relativ mai puternică în grupurile militare, datorită specificului vieții și activității din armată, dar poate fi influențată, într-un sens sau altul, de conținutul și natura raporturilor instituției militare cu societatea civilă. În general, grupurile militare în relație cu alte grupuri umane se prezintă ca o entitate bine încheată, cu atașament și respect față de normele și regulile proprii de organizare și funcționare. Din mândria că fac parte dintr-o instituție importantă în stat și că au o profesie valorizată social pozitiv, militarii se supun voluntar față de tot ceea ce le reglementează conduita și arată acest lucru prin atitudinea față de cei cu care vin în contact. În cazul unor raporturi de

comunicare, de cunoaștere și de colaborare cu societatea civilă, grupurile militare își amplifică conformitatea. Astfel, mass-media, prin metode specifice, pot contribui la întărirea conformității grupurilor militare. Produsele activității mass-media, prin informațiile oferite, fac ca militarii să înțeleagă mai bine necesitatea însușirii, înțelegerii și respectării normelor ce ghidează viața și activitatea într-o colectivitate umană. La rândul său, B.O.R., prin activitățile desfășurate în subunități, unități și formațiuni militare, prin asistența religioasă acordată întregului personal militar și civil, propagă ideea necesității supunerii față de normele și regulile specifice vieții și activității din armată.

Desigur, dacă mass-media adoptă o atitudine critică față de unele norme și cutume din armată, în timp, acest lucru poate afecta negativ conformitatea în unele grupuri militare.

Comunicarea constituie un mod fundamental de interacțiune psihosocială a persoanelor, realizat prin intermediul simbolurilor și semnificațiilor social-generalizate ale realității, în vederea obținerii stabilității ori a unor modificări de comportament individual sau de grup. Ca proprietate a grupului militar, aceasta poate fi influențată și de raporturile armatei cu societatea civilă. Astfel, relațiile instituției militare cu mass-media contribuie la evoluția comunicării dintre membrii aceluiași grup militar (grupă, pluton, biroul), dar și dintre diferite grupuri militare. Relaționând activ cu diferite componente ale mass-media, grupurile militare intră în posesia unor informații utile privind comunicarea optimă inter și intragrupală. Totodată, criticile aduse de mass-media unor aspecte negative ale vieții și activității din armată (relații neprincipiale între șefi și subordonați, practici neregulate, comportament rigid al unor șefi față de subordonați, puternica formalizare a comunicării între diferite structuri ierarhice), în timp, conduce la eliminarea sau atenuarea manifestărilor incriminate. Aceasta

este o dovadă că mass-media joacă un rol pozitiv în comunicarea dintre militari situați la același nivel ierarhic sau pe niveluri ierarhice diferite.

Relațiile B.O.R. cu armata facilitează însușirea de către militari a normelor și regulilor de comunicare sinceră între ei, dar și cu șefii lor, aceasta fiind atât o modalitate de realizare a unui climat destins în grupurile militare, cât și de rezolvare a unor posibile stări conflictuale între militari.

Concluzii

Societatea românească, prin caracteristicile și tendințele sale de evoluție determină, în mod decisiv, conținutul, natura și tipul de raporturi ce se vor stabili între armată și societatea civilă. La rândul lor, trăsăturile definitorii ale armatei și societății civile influențează considerabil intensitatea, amplitudinea și frecvența relațiilor stabilite între ele.

Societatea civilă de la noi, constituită după 1989, se află într-un proces complex de maturizare și definire a modalităților concrete prin care poate interveni, activ și consistent, în derularea vieții și activității sociale, politice, culturale, educative din România. În general, acțiunile societății civile organizate și desfășurate până acum nu au pus în pericol securitatea națională a țării.

Armata, ca instituție a statului, este în măsură să stabilească și să dezvolte o gamă sporită de relații cu societatea civilă, dorește acest lucru, iar în unele situații trebuie să întreprindă tot ce depinde de ea pentru a comunica direct cu reprezentanții ei (societății civile). De regulă, instituția militară are relații de comunicare, colaborare, de indiferență și respingere cu structuri organizatorice ce aparțin societății civile.

Instituția militară are raporturi de colaborare, comunicare și de cunoaștere foarte bune cu B.O.R., relații

cordiale cu mass-media și satisfăcătoare cu sindicatele. De asemenea, armata comunică și colaborează, bine și foarte bine, cu asociații, fundații care, prin activitățile desfășurate împreună cu diferite structuri militare, contribuie la înfăptuirea unor obiective comune celor două entități implicate în relație.

Raporturile armată – societate civilă produc o serie de efecte de natură psihosocială și socială care privesc atât instituția militară, ca întreg, cât și unele proprietăți ale grupurilor militare. Aceste efecte sunt fie pozitive, fie negative în funcție de natura și conținutul legăturilor dintre armată și societatea civilă. Raporturile de comunicare, cunoaștere și de colaborare au o influență benefică asupra ambelor părți implicate, pe când cele de respingere sau de indiferență au o influență negativă. Este obligația, dar și răspunderea, factorilor de conducere din ambele „tabere” (armata și societatea civilă) de a maximiza efectele pozitive și de a minimiza efectele negative ale raporturilor dintre ele.

Existența unor raporturi principiale, obiective, diverse și consistente între armată și societatea civilă reprezintă un indicator esențial al stării de normalitate din societatea românească actuală. De aceea, pe viitor, ar trebui ca armata să-și îndrepte atenția spre realizarea următoarelor obiective:

- Monitorizarea activităților organizate de către societatea civilă (mass-media, sindicate, B.O.R., asociații, fundații), la nivelul Statului Major General, în așa fel încât să se cunoască oportun natura și conținutul acestora în vederea prevenirii situațiilor, când unele acțiuni, din diverse motive, ar putea aduce atingere imaginii armatei și, în general, securității naționale.

- Continuarea organizării de către diferite structuri militare a unor activități de genul mese rotunde, seminarii, conferințe având teme privind securitatea națională a României, la care să fie invitați și reprezentanți ai societății civile. În acest mod s-ar realiza o mai bună intercunoaștere și comunicare între

armată și societatea civilă, ceea ce constituie o bază solidă pentru statornicirea unor raporturi optime între ele.

În scopul cunoașterii de către societatea civilă a specificului activității din armată, dar și a problemelor privind securitatea națională este de dorit să crească numărul reprezentanților acesteia (societății civile) care urmează diferite cursuri postuniversitare în Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, precum și Colegiul Național de Apărare. De asemenea, ar trebui ca factorii de decizie abilitați să analizeze posibilitatea ca reprezentanți ai societății civile să urmeze masterate și doctorantura în Universitatea Națională de Apărare „Carol I” pentru a dobândi titlul științific de doctor în știință militară. Existența unor reprezentanți ai societății civile buni cunoscători ai vieții și activității din armată este benefică, atât pentru cele două entități implicate în relație (instituția militară și organizații ale societății civile), cât și pentru întreaga societate românească. Avantajul pentru armată rezidă în faptul că o bună cunoaștere a domeniului său de activitate, de către membrii ai societății civile, este o premisă serioasă a dezvoltării între ele a unor relații de parteneriat, care, la rândul lor, vor facilita procesul integrării României în NATO și aderarea la UE, precum și o imagine publică favorabilă a instituției militare. La rândul său, societatea civilă va fi percepută de armată, și, probabil, și de către celelalte instituții ale statului, ca un partener viabil de dialog și colaborare. De aici o posibilă dezvoltare și intensificare a unor activități și acțiuni în comun, utile și benefice, atât armatei, cât și societății civile.

Bibliografie selectivă

1. **Anuarul statistic al României**, București, INS, 2001.
2. BALOTĂ, Nicolae, *Societatea civilă*, în ziarul *Cotidianul* din 18.02.2002.
3. BULAI, Ana, **10 ani de adaptare**, Institutul Pro, București, 2001.
4. BUZAN, Barry, **Popoarele, statele și teama**, Editura Cartier Chișinău, 2000.
5. CHELCEA, Septimiu, **Lungul drum spre tine însuși**, Editura Militară, București, 1988.
6. COLAS, Dominique, **Genealogia fanatismului și a societății civile**, București, Nemira, 1998.
7. CIOABĂ, Aristide, PĂVĂLAN Lorena și POGĂCEANU Rozmari, **Societatea civilă și drepturile omului**, Editura Institutului de Teorie Socială, București, 1997.
8. **Constituția României**, București, Monitorul Oficial, 2003.
9. DIACONESCU, Gheorghe ș.a., **Controlul democratic asupra Armatei României**, Editura Enciclopedică, București, 1996.
10. DOBRESCU, N., Emilian, **Românografia**, Editura Compania, București, 2000.
11. GELLNER, Ernest, **Condițiile libertății. Societatea civilă și rivalii ei**, Editura Polirom, Iași, 1998.
12. IACOB, Dumitru și STANCU, Valentin, **Relații publice. Tema: Relațiile armatei cu societatea**, Editura AISM, București, 1997.
13. ILIESCU, Gh., Aspecte teoretico-metodologice privind conexiunile dintre socializare și integrarea oamenilor în mediul militar, în **Buletin informativ: Sesiunea de comunicări științifice a AISM**, 2000.
14. NEDELICU, Elena, **Democrație și cultură civică**, Editura Paidea, București, 2000.
15. MANDEVILLE, Lucien, **Le système militaire des Etats-Unis**, Editions Universitaires, Paris, 1976.
16. MOȘTOFLEI, Constantin (coord.), **România – NATO**, Editura AISM, București 2002.
17. SAVA, Ionel Nicu ș.a. (cord.), **Armata și societatea**, Editura Info-Team, București, 1998.
18. *Societatea civilă de la Doina Cornea la Cristian Pârvulescu, implicare cu voie de la centru*, analiză realizată de Multimedia Political Communication, în ziarul *Cotidianul* din 01.03.2002.
19. STOIAN, Tudor, **Interacțiunea dintre armată și societate**, Editura Militară, București, 1985.
20. TISMĂNEANU, Vladimir, **Reînvierea politicului**, Editura Polirom, Iași, 1997.
21. ZAMFIR, C și VLĂSCLEANU, L (coord.), **Dicționar de sociologie**, Editura Babel, București, 1998
22. ZLATE, Mielu (coordonator), **Psihologia vieții cotidiene**, Editura Policrom, Iași, 1997.
23. *La société civile: C'est quoi?*, <http://www.globidar.org/globe/solidaire.htm>,

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”

Redactor: Corina VLADU
Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 19.12.2005
Hârtie: A3 Format: A5
Coli de tipar: 4.125 Coli editură: 2.0625

Lucrarea conține 66 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49
Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro
Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

B.141/149

C 384/2005